

Det lyckade familjerådslaget -ur ett aktörsperspektiv

Centrala inslag som representerar ett lyckat
familjerådslag

Annika Svensson

Sammanfattning

Familjerådslag är en modell för att utreda vilka insatser som behövs när ett barn far illa, ett sätt för barn och familj att kunna påverka samhällets stöd. Avsikten med familjerådslag är att ge den utvidgade familjen mer delaktighet och ansvar och på så vis mobilisera den utvidgade familjens resurser, att förbättra samarbetet mellan socialtjänsten och familjen och med det sammantaget starta en förändring till det bättre. I Sverige används familjerådslag mest inom sociala barn- och ungdomsvården men modellen kan användas oberoende av ålder på personen som rådslaget handlar om.

Syftet med denna studie är att få en ökad kunskap om centrala inslag som representerar ett lyckat rådslag och att få en ökad kunskap om familjerådslags användningsområden.

I studien intervjuas olika aktörer i tre familjerådslag som identifierats som lyckade och fem nyckelpersoner inom området, totalt 21 personer. Intervjuerna är studiens empiriska material och analyseras med hjälp av dataprogrammet Atlas.ti, baserat på Grounded Theorys metodologi att via kodning av textavsnitt skapa kategorier och bygga teoretiska modeller.

Resultatet av intervjuerna struktureras i ett flödesschema över det lyckade familjerådslaget. Flödesschemat utgår från en gemensam värdegrund, att familj och barn har kapacitet och rätt till reellt inflytande i beslut som påverkar det egna livet och socialtjänsten ska vara möjliggörare, bidra med resurser och kunskaper.

Den delaktighet, det engagemang och samarbete som barn, nätverk och socialsekreterare upplever skapas i och med familjerådslagsprocessen stämmer väl överens med tidigare forskning, likaså nyckelpersonernas betoning av vikten av förberedelserna, där samordnarens arbete framhålls.

Användningsområden för familjerådslag synes oräkneliga. Inom den sociala sektorn, skolan, kriminalvården och sjukvården skulle familjerådslag kunna vara en modell för att involvera och aktivera nätverk att hjälpa sin närstående.

Familjerådslag ökar brukarinflytandet och brukartillfredsställelsen, ökar sannolikheten för familjeplaceringar i stället för främmandeplaceringar och det finns grund att anta att det finns ytterligare positiva effekter i barns liv. Kanske är det dags för Sverige att ge nationellt mandat, skapa en nationell kunskapsbank och bidra till den pågående forskningen och utvecklingen av familjerådslag?

Innehållsförteckning

Förord	6
1. Inledning	7
Bakgrund	7
Syfte och forskningsfrågor	7
Syfte	7
Forskningsfrågor.....	7
Begreppsdefinitioner	8
2. Historik och tidigare forskning	9
Ursprunget-Nya Zeeland.....	9
Norden.....	10
Sverige	11
Vad är ett familjerådslag?	12
Familjerådslagsprocessen.....	13
Förberedelserna innan rådslaget	13
Rådslaget.....	14
Uppföljningen efter rådslaget.....	15
Barnet i fokus-barnperspektivet.....	16
Tidigare forskning.....	16
3. Metod	19
Metodval	19
Urval	19
Informationskällor	20
Datainsamling	20
Analysmetod	20
Etiska överväganden	21

Tillförlitlighet och representativitet	21
4. Resultat	23
Tre fallbeskrivningar	23
<i>"Så ska jag vara där hela höstlovet"</i>	23
<i>"Jag hade ingen koll eller nånting"</i>	25
<i>"Jag var på väg nånstans i livet"</i>	25
Fem nyckelpersoner	27
<i>"Det finns inte bara <u>en</u> sanning"</i>	27
<i>"Man ger familjen precis det man säger i ord i vanliga fall, man ger dom det foruemet"</i>	29
<i>"Du bär inte kommunens alla barn på dina axlar"</i>	31
<i>"Det är inte socialtjänsten som är på liv och död för mig, det är mina nära och kära"</i>	33
Forskningsfrågorna.....	34
<i>Faktorer i familjerådslaget identifierade som viktiga för ett gott resultat.....</i>	34
<i>Familjerådslag jämfört med traditionellt arbete inom socialtjänsten .....</i>	37
<i>Vilka nackdelar kan finnas med familjerådslag? .....</i>	40
<i>Olämpliga/lämpliga användningsområden för rådslag?.....</i>	41
Sammanfattning av resultatet.....	42
5. Diskussion	44
Vidare forskning	45
Avslutande reflektion	45
Referenslista.....	47
Bilaga	50

Förord

Familjerådslag är en modell för att utreda vilka insatser som behövs när ett barn far illa och ett sätt för barn och familj att kunna påverka samhällets stöd. Syftet med denna studie är att få en ökad kunskap om lyckade familjerådslag och en ökad kunskap om familjerådslags användningsområden.

Studien baseras på intervjuer med dels centrala personer i tre studerade familjerådslag, dels nyckelpersoner med övergripande ansvar för familjerådslag i sin kommun och/eller en framträdande position inom familjerådslagsutvecklingen i Sverige.

Detta har inneburit att jag har rest runt i Sverige och träffat barn, familjemedlemmar, familjehemsföräldrar, stödförälder, socialsekreterare, samordnare, familjerådslagsansvariga... Personer som generöst ställt upp med tid och engagemang. Ett varmt tack till alla er för er värdefulla hjälp och till min handledare Mats Blid från Mittuniversitetet, avdelning för socialt arbete, för kloka råd. Även stort tack till Socialförvaltningen i Östersund som gjort det möjligt för mig att göra denna studie.

Östersund 2015-03-20

Annika Svensson

Samordnare för familjerådslag i Östersunds kommun

I. Inledning

Bakgrund

Ett familjerådslag är ett möte där familj, släkt och andra betydelsefulla personer träffas för att diskutera och planera framåt för ett barn. Det är en modell för att utreda vilka insatser som behövs och för barn och nätverk att kunna påverka samhällets stöd. I familjerådslagsprocessen ingår sedan minst ett uppföljande rådslagsmöte.

Som samordnare för familjerådslag i Östersunds kommun har jag upplevt rådslag med helt olika resultat, från det familjerådslag där handlingsplanen strandade till de som bidrog till att man undvek ett omhändertagande. Genom att studera familjerådslag som socialsekreterare definierat som lyckade och intervjua nyckelpersoner inom området vill jag undersöka om det går att hitta gemensamma drag hos just de framgångsrika. Kan man hitta bärande faktorer till att de lyckats? Finns det något som förenar?

Syfte och forskningsfrågor

Syfte

Att få en ökad kunskap om centrala inslag som representerar ett lyckat rådslag och att få en ökad kunskap om familjerådslags användningsområden

Forskningsfrågor

- Vilka faktorer är viktiga för det goda resultatet?
- Vad skiljer resultat vid familjerådslag från resultat av traditionellt arbete inom socialtjänsten?
- Vilka nackdelar kan finnas med familjerådslag?
- Vilka är lämpliga/olämpliga användningsområden för familjerådslag?

Begreppsdefinitioner

Jag har valt att definiera *ett lyckat familjerådslag* som ett rådslag där barnets situation har förbättrats och detta som ett troligt resultat av rådslaget. Denna definition fick jag anledning att titta närmare på i den senare delen av arbetet.

Uttrycket *traditionellt arbete inom socialtjänsten* förklaras inte närmare för intervjupersonerna, förutom att socialsekreteraren tar beslut utan att sammankalla nätverket. Förståelsen hos intervjupersonerna för vad uttrycket innebär skiljer sig därför av nödvändighet från person till person beroende på varje persons kontakt med och erfarenhet av socialtjänsten.

2. Historik och tidigare forskning

Ursprunget-Nya Zeeland

I Nya Zeeland publicerades år 1988 en rapport som socialdepartementet beställt, med anledning av den oproportionellt höga andelen maorier i samhällsvården jämfört med normalbefolkningen. Rapporten beskrev den kulturella rasism som fanns riktat mot ursprungsbefolkningen maorierna och okunskapen både i samhället och hos de sociala myndigheterna om släktens och nätverkets viktiga roll i maoriska barns uppväxt och uppfostran (Puao-Te-Ata-Tu-day break 1988, Cram 2012). Många maoriska barn blev placerade i icke-maoriska hem, förlorade kontakt med sina rötter och sin kulturella tillhörighet och gick dessutom miste om den hjälp den egna utökade familjen kunde ha gett. Rapporten efterlyste ett nytt system som kunde ta tillvara maoriernas tradition att engagera hela nätverket runt ett barn i behov av hjälp. Några av principerna i den traditionen är att den utökade familjen bäst vet vad det enskilda barnet behöver, att barn tas bäst om hand av sitt eget nätverk och att nätverket har ett gemensamt ansvar för sina unga. Ett ansvar som inte kan delegeras till myndigheter. Maorierna var missnöjda med det dåvarande systemet och de blev ”*a force which led, not followed, legislative reform?*” (Pakura, 2004).

År 1989 följde så en ny lag, *The Children, Young persons and their Families Act*, som gjorde familjen med det utökade nätverket primärt ansvarig för barns vård och skydd. Och om ett barn måste placeras utanför hemmet så var det inom nätverket man skulle leta efter en lösning i första hand.

I lagen presenteras the Family Group Conference (familjerådslag) som en central del, en ny modell för att fatta beslut i barnvårdsärenden. Den utökade familjen ska planera för barnet i samarbete med socialtjänsten, barnet ska vara med på familjerådslaget och barnets åsikter ska höras (*The Children, Young Persons and their Families Act 1989*). Modellen lånar några grundläggande drag från maoriernas beslutstradition; att så många som möjligt av de inblandade i frågan samlas, mötet får ta den tid som behövs och slutligen att man eftersträvar konsensus (Doolan 2007). Familjerådslag gav landets olika kulturer möjlighet att hitta sina egna vägar inför beslut om hur barns behov vid sociala problem bäst skulle lösas (Pakura 2004).

Nya Zeelands lagstiftning om familjerådslag baserades inte på forskning om att ett så annorlunda sätt att arbeta med sociala frågor skulle vara det mest effektiva, någon sådan forskning fanns inte, utan “*rather than a ‘what works’ approach to social*

policy development in child welfare, the country pursued a 'what's right' agenda." (Doolan 2007, s. 10). Framväxten av familjerådslag bör främst förstås i en socialpolitisk kontext och diskuteras ofta i ett demokratiperspektiv (se Skaale-Havnen & Christiansen 2014).

Familjerådslag som metod har sedan spridits över hela världen, till Australien, USA, Canada, England, Irland, Nordirland, Wales, Skottland, Nederländerna, Tyskland, Slovakien, Polen, Ryssland, Sydafrika, nordiska länderna med flera, uppskattningsvis till över 30 länder. Familjerådslag har nått alla världsdelar men inte främst nationsvis eller genom nationella lagar utan genom det som beskrivs som "good practise" lokalt, som ett slags lapptäcke av familjerådslagsverksamhet i respektive länder (Nixon et al 2005; Doolan 2007; Heino 2009; Havnen & Christiansen 2014). Familjerådslag används inte bara inom social välfärd utan finns också inom andra fält, ett stort användningsområde är till exempel vid ungdomsbrottslighet (Nixon et al 2005; Doolan 2007; Heino, 2009; Havnen & Christiansen 2014) Världsomspännande nätverk och nätverk inom Europa, Norden och Sverige arbetar för kunskapsutbyte kring familjerådslagsmodellen genom kontakter och konferenser (Mortensen 2007; Heino 2009).

Norden

Familjerådslag finns i alla nordiska länder men i skiftande omfattning. I Norge har Departementet för barn och jämställdhet föreslagit att familjerådslag borde användas som en alternativ metod för *barnvärdet* i hela landet och år 2007 inleddes en nationell plan för implementering av familjerådslag. För ett år sedan kunde 276 kommuner i Norge erbjuda familjerådslag (Bufetat, 2015).

I Danmark står beskrivet i vägledningen till socialtjänstlagen om kommunernas plikt att systematiskt engagera familj och nätverk. Familjerådslag nämns där som ett konkret alternativ (Mortensen 2007). Ett utvecklingsprojekt rörande implementering av familjerådslag i Danmark genomfördes av danska Socialstyrelsen 2006-2007 som resulterade i en implementeringsmodell som kan användas av alla kommunala myndigheter, med erbjudanden om kurser och konsultenthjälp (Mortensen et al 2008).

I Finland poängteras betydelsen av att involvera barnets sociala nätverk i barnskyddslagen och innan ett barn placeras utanför familjen ska det först utredas vilka möjligheter släktingar eller andra närstående till barnet har att stötta eller ta emot barnet (von Kraemer, 2008).

Island anordnade Nordiska barnskyddskonferensen år 2003 där ett nordiskt familjerådsprojekt presenterades. Island gick med i projektet och satsade sedan på utbildning (Von Kraemer, 2008).

Länderna har samarbete och kunskapsutbyte sinsemellan rörande familjerådslag, den första nordiska familjerådslagskonferensen arrangerades i Botkyrka år 2000, den sjunde och senaste i Helsingfors 2013. Dessutom har det bedrivits gemensam forskning, den första nordiska rapporten lades fram 2003 och år 2009 presenterades en omfattande forskningsrapport (Heino 2009) med forskningsbidrag från alla nordiska länder.

Sverige

År 1995 lämnade en grupp mor-och farföräldrar in ett upprop med tusen namnunderskrifter till dåvarande socialministern. De var upprörda över att barnbarn blivit placerade i främmande familjehem i stället för hos sina släktingar. Mormorsuppropet, som det kom att kallas, ställde krav på att barn inte skulle placeras utanför nätverket utan att släkten först blev tillfrågad, krav på att släkten skulle ses som en resurs i stället för ett hot eller besvär. En debatt blossade upp och socialministern ansåg att familj och släkt måste få större utrymme i det sociala arbetet och att det behövdes metoder för detta. Därför gick regeringen in och stödde ett utvecklingsprojekt i Svenska Kommunförbundets regi (Sundell, 1999), vilket resulterade i att Svenska Kommunförbundets projekt *Familjerådslag i Sverige* startades och pågick mellan 1995-1997, i tio kommuner runt om i landet. Betydligt fler kommuner än så var intresserade av familjerådslag, år 2000 användes modellen i ett fyrtiotal kommuner (Näslund, 2000). Intresset spred sig, som mest anordnades utbildningar i 80 kommuner uppger en utbildare, men på senare år har användandet av familjerådslag minskat i Sverige. Uppskattningsvis erbjuds familjerådslag nu i runt 5-10 kommuner, utan nationellt mandat eller nationell styrning.

De aktiva kommunerna har ett etablerat nätverk och som ett led i metodutvecklingen av familjerådslagsarbetet i Sverige hölls bland annat en konferens 2006 med rådslagsaktiva personer från olika kommuner. Där formulerades behovet av ett kunskapscentrum med samlad erfarenhet av forskning och praktik, ett nationellt kunskapscentrum för familjerådslagsarbete (Åkerlund 2006).

En familjs nätverk har en självklar plats i det sociala arbetet i Sverige, i socialtjänstlagen står inskrivet att: 5 § *När ett barn placeras skall det i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående* (Socialtjänstlagen). Även BBIC, *Barnens Behov i Centrum*, som är ett system framtaget av Socialstyrelsen för utredning, planering och uppföljning i den sociala barnvården betonar nätverkets betydelse. Handläggaren ska identifiera såväl resurser som brister i familjens bakgrund och situation, i familjenätverket och familjens sociala integrering (BBIC).

I den svenska socialtjänstlagen beskrivs målet för myndigheten i första kapitlets första paragraf:

1 kap. Socialtjänstens mål

1 § Sambällets socialtjänst skall på demokratis och solidaritetens grund främja människornas

- ekonomiska och sociala trygghet,

- jämlikhet i levnadsvillkor,

- aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Vad är ett familjerådslag?

Familjerådslag används för att utreda vilka insatser som behövs när ett barn far illa och är ett sätt för barn och familj att kunna påverka samhällets stöd (Sundell, 2002).

Det är ett möte där barnet, familjen, släkten och andra viktiga personer i barnets privata nätverk träffas och gör en handlingsplan framåt för barnet. Information om barnets situation lämnas av, för barnet, viktiga professionella men diskussion och planering görs av barnet och dess nätverk enskilt, i den så kallade privata överläggningen. Ett familjerådslag är inte en punktinsats utan en process; från det att socialsekreteraren erbjuder familjen att delta i ett familjerådslag, genom förberedelserna inför mötet, själva mötet, arbetet med att uppfylla handlingsplanen fram till uppföljningsmötet, som i sin tur kan följas av flera uppföljande möten (Falck et al 2006).

Avsikten med familjerådslag är att ge den utvidgade familjen mer delaktighet och ansvar och på så sätt mobilisera den utvidgade familjens resurser, att förbättra samarbetet mellan socialtjänsten och familjen och med det här sammantaget starta en förändring till det bättre (Falck m.fl. 2006, von Kraemer 2008).

Modellen bygger på fyra principer(Sundell, 1999; Falck et al, 2006; Skaale-Havnen & Christiansen, 2014)

- barnets nätverk, den utvidgade familjen, bjuds in till rådslaget och vem som ska räknas dit är det upp till familjen att bestämma
- en neutral samordnare, fristående från den utredande socialtjänsten, hjälper familjen att planera och genomföra rådslaget
- den utvidgade familjen ska diskutera och skriva handlingsplanen enskilt, utan att de professionella är i rummet
- den utarbetade handlingsplanen ska godkännas av myndigheterna såvida den inte utsätter barnet för fara

I Norden har ytterligare en princip utvecklats (Strandbu, 2006; von Kraemer, 2008; Heino, 2009):

- barnperspektivet

I Norden används familjerådslag mest inom sociala barn- och ungdomsvården men modellen kan användas oberoende av ålder på personen som rådslaget handlar om.

De teoretiska förankringspunkterna till familjerådslag beskrivs ofta vara dels den socialekologiska systemteorin som visar hur vi människor ingår i olika sociala system som påverkar varandra, från mikronivån med samspelet mellan barnet och dess närmiljö till ytterst makronivån med normer och värderingar på nationell nivå, dels sociala nätverksteorier som behandlar relationerna inom och mellan sociala nätverk och slutligen empowermentbegreppet som beskriver hur människor får eller skaffar sig kontroll och inflytande, bemyndigas (se Erkers & Nyberg, 2003; Åkerlund, 2006, von Kraemer, 2008; Skaale-Havnen & Christiansen, 2014).

Empowermentbegreppet står i kontrast till det paternalistiska synsättet som menar att människan är passiv och behöver hjälp. Om socialtjänsten eller enskilda socialsekreterare tänker att lösningen på barnets problem ska komma från myndigheten så är familjerådslag bara en besvärlig omväg (Näslund, 2001; von Kraemer, 2008).

Familjerådslagsprocessen

Ett familjerådslag är en tydlig, strukturerad process med tre faser; förberedelsen inför rådslaget, själva rådslaget och uppföljningen efter rådslaget (Heino, 2009; Mortensen 2007; von Kraemer, 2008). Socialsekreteraren ansvarar för utredningen och samordnaren ska hjälpa familjen att organisera rådslaget, skiljelinjen är tydlig mellan de två rollerna. Eftersom det kan finnas vissa skillnader i rådslagsmodellen mellan de nordiska länderna och det inte finns en nationellt utformad svensk modell används här Lathund för socialsekreterare i Östersunds kommun (Henlich-Wretman & Lundqvist, 2012) och Handbok för samordnare (Lindström, 2007) för att beskriva familjerådslagsprocessen som den kan se ut i en svensk kommun.

Förberedelserna innan rådslaget

Socialsekreteraren erbjuder familjen att bjuda in sitt privata nätverk till ett familjerådslag för att planera och besluta framåt för barnet. Om familjen tackar ja kontaktar socialsekreteraren en samordnare och ett kontrakt skrivs mellan familj, socialsekreterare och samordnare om att hålla familjerådslag. Socialsekreteraren formulerar tillsammans med familjen de frågor nätverket ska svara på under själva rådslaget.

Samordnaren går igenom rådslagsprocessen med barn och föräldrar och hjälper dem att kartlägga barnets utvidgade familj, det privata nätverket. Efter att barn och föräldrar har bestämt vilka som ska bjudas in till rådslaget träffar samordnaren alla

inbjudna. Alla får information om vad ett familjerådslag är, blir förberedda på hur familjerådslaget kommer att gå till och får de aktuella frågorna så processen kan komma igång långt innan själva mötet. Barnperspektivet framhålls. Samordnaren poängterar vikten av att rådslaget ska vara positivt framåtblickande, ett konstruktivt möte fokuserat på barnets behov och på möjligheter och lösningar. Rådslaget är inte till för att lösa de vuxnas konflikter och så långt det går ska samordnaren undanröja eventuella risker för att fokus ska glida bort från barnet under mötet. Under samtalet med barn och föräldrar bestäms också vilka personer i nätverket som bäst kan vara stödperson till barnet, sekreterare och ordfördelare under rådslagets del två.

Barnets stödperson har en viktig roll. Stödpersonen ska träffa barnet innan rådslaget för att gå igenom hur stödpersonen bäst kan stötta under mötet och höra barnets åsikt i frågorna, ska under rådslaget hjälpa barnet göra sin röst hörd om det behövs och ska vara observant på att det finns ett tydligt barnperspektiv. Dessutom ska stödpersonen träffa barnet efter rådslaget för att gå igenom handlingsplanen och hur barnet tycker den följs.

Samordnaren ska också förbereda de informatörer som ska vara med på rådslaget, de professionella som har viktig information om barnet som exempelvis socialsekreteraren, skolpersonal, personal från BuP, från sjukvården. Informatörerna ska lämna den information som de tror behövs för att den utvidgade familjen ska kunna planera klokt framåt för barnet men inte ge förslag på lösningar. Ett familjerådslag är inte tillbakablickande utan fokus ska vara på barnets behov framåt, fakta på bordet men i positiv anda. Alla informatörer ska i god tid innan rådslaget berätta för barn och föräldrar vad de kommer att säga på mötet så barn och föräldrar inte behöver vara oroliga för överraskningar.

Det är under förberedelsefasen som grunden för familjerådslaget läggs. Förberedelserna tar vanligtvis mellan fyra och sex veckor och samordnaren håller kontakt med och informerar familjen löpande under denna tid.

Rådslaget

Själva rådslaget delas in i tre delar; informationsdelen, den utvidgade familjens privata överläggning och slutligen presentation av handlingsplanen.

Samordnaren leder *informationsdelen* som är till för att barn och barnets nätverk ska få den information de behöver för att kunna planera framåt för barnet. Socialsekreteraren delger ett sammandrag av utredningen och berättar om det finns någon lägsta gräns för att godkänna en handlingsplan. Socialsekreteraren kan också vid behov ge generell information som exempelvis hur det är som barn att växa upp i ett missbrukarhem. Nätverket får ställa klagörande frågor. Sedan kallas eventuella andra informatörer in i tur och ordning och gången upprepas; information om barnets behov framåt ur den professionelles yrkesvinkel plus möjlighet för nätverk och/eller samordnare att ställa klagörande frågor. Varje informatör kommer in och

går igen efter sin del förutom socialsekreteraren som är med under hela del ett och tre. Informationsdelen avslutas med regler för mötet och sedan går samordnare och socialsekreterare ut, kvar i rummet är då barn och nätverk som börjar del två av rådslaget, den privata överläggningen.

Under *den privata överläggningen* ska barn och nätverk svara på de frågor som de fått under förberedelsefasen. Konkreta tydliga svar på de frågor som barn, föräldrar och socialsekreterare anser vara viktiga framåt för barnet. Det kan vara stora övergripande frågor som var barnet ska bo eller detaljfrågor som hur stor fickpeng tonåringen ska ha. Man börjar med att höra barnets åsikt i de frågor som direkt berör barnet och utgår därifrån, sedan läggs ett vuxenperspektiv till bilden. Alla vuxna måste vara överens om svaren, en ordfördelare inom nätverket finns bestämd om det skulle behövas och en av nätverkspersonerna är sekreterare och skriver ner svaren. Barnets stödperson har kommit överens med barnet om hur de ska göra om barnet till exempel blir ledsen, arg, trött eller behöver röra på sig. Samordnaren har ordnat med fika i samförstånd med föräldrar och barn.

Svaren på frågorna bildar en handlingsplan och *presentationen av handlingsplanen* görs i den tredje och sista delen av rådslaget, som också leds av samordnaren. Sekreteraren läser upp vad nätverket kommit överens om, socialsekreteraren går ut ur rummet för att läsa handlingsplanen och ta ställning till den i enskildhet. Socialsekreteraren kan sedan be om förtydliganden och därefter antingen godkänna planen direkt, ta den till socialkontoret för beslut om eventuella bistånd eller, om planen inte skulle nå upp till lägsta-nivån, avslå planen. Ett uppföljande råds lag planeras alltid vid varje familjerådslag. Hur lång tid ett råds lag tar vet man inte i förväg. Det får ta den tid som behövs, nätverket avbryts inte i sin privata överläggning.

Uppföljningen efter rådslaget

Handlingsplanen ska nu realiseras, det finns beslut om vem som kontaktas och vad som ska ske om den inte följs. Det uppföljande råds laget sedan har samma upplägg som det första med information, privat överläggning och presentation av handlingsplanen. Den ursprungliga handlingsplanen ligger till grund men det kan ha tillkommit nya frågor eller strukits gamla beroende på eventuella nya omständigheter. Informatörer och inbjudna från privata nätverket kan också variera efter behov. Handlingsplanen går igenom, utvärderas och förändras till en ny handlingsplan som i sin tur kan följas upp i ett nytt råds lag om nätverket så önskar.

I texten ovan är det barn som är i fokus men det kan vara vilken ålder som helst på familjerådslagets huvudperson, allt från det ofödda barnet till en äldre i livets slutskede. Familjerådslagsprocessen är den samma.

Barnet i fokus-barnperspektivet

Ett familjerådslag är inte till för att lösa de vuxnas problem, det är barnets behov som ska vara i fokus. Men att ett barn är med i ett familjerådslag är ingen garanti för att barnet blir delaktigt, barnet kan ändå känna sig maktlöst och osynligt (se Strandbu 2006, Heino 2009). Under den nordiska familjerådslagskonferensen år 2002 konstaterades att barnperspektivet fattades i familjerådslagsprocessen och sedan dess har projekt och forskning om barns deltagande i familjerådslag vuxit stort i Norden, med resultat att barnperspektivet nu beskrivs som en femte hörnsten (Strandbu 2006; Heino 2009)

Med barnperspektivet ska de vuxna se på barnet med den vuxnes ögon men även se på situationen med barnets ögon. Ett sätt att fånga in barnets perspektiv är den metod som kallas *Recalling the future*, utarbetat på finska forskningsinstitutionen Stakes (Mortensen 2007, Heino 2009). En förenklad sammanfattning av metoden är att barnet får leva sig in i att det har gått exempelvis ett år och har det bra. På vilket sätt är det bra, vad är mest glädjande? Sedan får barnet beskriva vad som var besvärligt ett år tidigare och hur det blivit bra. Detta följs upp i flera steg för att se hur förändringar sker genom rådslagsprocessen.

Socialekreteraren kan med sina frågor till nätverket och med sin roll i rådslaget hjälpa till att stärka barnets upplevelse av delaktighet (von Kraemer 2008)

Det finns frågetecken för om barnets stödperson ska vara en person i barnets nätverk eller en erfaren, kompetent stödperson utifrån. Vid komplicerade familjerådslag med stora konflikter kanske det inte räcker med en nätverksperson som känner barnet väl och vill barnets bästa (Strandbu 2006; von Kraemer 2008).

Tidigare forskning

Som inom annan forskning om sociala interventioner (Sundell & Stensson, 2010) finns inte många utvärderingar av familjerådslags effekter. Detta är tydligt också i den kunskapsöversikt som Bufidir, Barne-ungdoms- og familiedirektoratet i Norge, publicerat inför den fortsatta utvecklingen av familjerådslag i Norge. Kunskapsöversikten sammanfattar både existerande forskning och så kallad ”grå litteratur” som till exempel projektrapporter och konferensinlägg om familjerådslag. Den behandlar familjerådslags effekter, erfarenheter kring familjerådslag och områden som behöver fortsatt forskning (Skaale-Havnen & Christiansen, 2014). Rapporten visar att underlaget om familjerådslags effekter är tunt, det finns få effektstudier. Endast totalt tio stycken accepteras i studien och de som finns är av blandad kvalitet. Där är problem med kontrollgrupper eller kontroll för gruppskillnader och bara en enda är en randomiserad kontrollerad studie, RCT-studie. Den genomfördes i sekelskiftets USA, där en delvis annorlunda modell av

rådslag användes som dessutom inte hade uppföljande rådslag. Författarna problematiserar även i övrigt att en stor del av effektstudiernas familjerådslag inte har uppföljande rådslag och/eller är äldre och baseras på pilotprojekt eller implementeringsfasen av familjerådslag med vad det innebär av inkörningssvårigheter och ovana utförare. Förhållandena skiljer sig från dagens förhållanden. Med dessa förbehåll har de ändå valt att dra några slutsatser.

Starkaste forskningsstödet finns för att familjerådslag ökar sannolikheten för släktplaceringar och minskar sannolikheten för traditionella främmandeplaceringar samt ökar sannolikheten för att barn flyttar tillbaka till föräldrar eller annan släkt. För övriga centrala frågeställningar fattas effektstudier av tillfredställande kvalitet (a.a.).

En omfattande RCT-studie om familjerådslags effekter är pågående i Nederländerna. I Nederländerna ligger också ett lagförslag inför 2015 om att alla familjer ska ha rätt att starta barn- och ungdomsvårdsärenden med att utforma en egen plan (Asscher et al, 2014).

Om det finns få effektstudier så finns det desto fler studier av erfarenheter och projektuppföljningar av familjerådslag. De ger generellt en positiv bild, de medverkande är till största delen nöjda med både processen och handlingsplanen (Sundell 2002, Nixon et al 2005; Backe-Hansen 2006; Heino 2009; Skaale-Havnen & Christiansen 2014).

Skaale-Havnen & Christiansen (2014) redovisar att det som klassats som mest värdefullt var den relationella aspekten, att familjemedlemmar fick kontakt med varandra, återupprättade relationer och skapade hopp om att få hjälp och stöd inom nätverket. Även socialsekreterarna ser mobiliseringen av nätverket som den största vinsten med familjerådslag.

För många barn var upplevelsen av att många kom och visade omtanke och att det var en positiv stämning och samhörighet under rådslaget ofta viktigare än själva handlingsplanen eller insatserna. Det var viktigt för barnen att bli hörda och att samtalen med och om dem inte var problemfokuserade. Behovet av en stödperson för barnen syns uppenbar, skriver författarna, men om det bör vara en person i barnets nätverk eller en neutral, erfaren stödperson utifrån finns inte svar på i forskningsunderlaget.

De två faktorer som forskningsöversikten visade vara de viktigaste för att familjerådslag ska fungera är att varje deltagare förbereds på vad ett familjerådslag är och på sin roll under rådslaget plus att samordnaren i sin viktiga uppgift gör ett kvalitativt gott arbete.

Den delen av rådslagsprocessen med mest negativa erfarenheter är genomförandet av handlingsplanen. Mycket av det som står i handlingsplanerna blev inte utfört men intentionen i handlingsplanen kan ha uppfyllts ändå och bruket av uppföljande rådslag kan antas hjälpa till att förverkliga handlingsplanerna.

Mortensen (2007) poängterar betydelsen av fullständig klarhet över roller och ansvar i en handlingsplan, både för att kunna uppfylla och att kunna följa upp den. Hon förespråkar generella projektstyrningsverktyg som milstolpar, deadlines och riskanalys, vad som kan gå galet och hur man handlar då.

Den norska kunskapsöversikten slutar med att konstatera att familjerådslag uppfyller målen att öka brukarinflytandet över beslut som påverkar det egna livet och att öka brukartillfredsställelsen. Vidare att det finns grund att anta att familjerådslag kan ha ytterligare positiva effekter i barns liv men de efterlyser mer forskning i Norge och Norden. Författarna rekommenderar att familjerådslag inkluderas i den officiella statistiken och att deltagarna får en enkät vid varje avslutat rådslag, detta kan då användas både till forskning och för att utveckla familjerådslagsprocessen i Norge.

Norge ligger i framkant och har nationellt mandat för familjerådslag men inget land i Norden har ännu legaliserat rätten för en familj att få vara med i beslutsprocessen tillsammans med sitt nätverk. Det är fortfarande upp till varje enskild socialsekreterare att bestämma (Heino 2009).

För att implementera familjerådslag i ett land krävs en strukturell förändring hos professionen i både tankesätt och praktik menar O'Brien (2013, s.11): *"Fundamental, perhaps, is the realisation that conferencing is not a professional framework that families attend, but rather a family process that professionals support"*. Doolan (2007) beskriver att familjerådslag måste få mandat och stöd från myndigheter för att inte bara bli en marginell alternativ metod till det vanliga, officiella arbetssättet, beroende av enskilda personer för sin överlevnad.

3. Metod

Metodval

Undersökningen är en deskriptiv, beskrivande, studie. Materialet har bearbetats för att hitta meningsbärande begrepp och grundläggande teman i syfte att besvara frågeställningarna.

Bearbetningsmetoden baseras på Grounded Theory. Grounded Theory ger en bra systematik i stort datamaterial och beskrivs som ett sätt att utföra en icke-matematisk tolkningsprocess av empiriska data för att upptäcka relationer och begrepp för att sedan ordna dem i en förklarande teori (Strauss och Corbin, 1998). Med Grounded Theory som metod börjar forskningsarbetet i ett intresse för ett område utan förutfattade åsikter om vad som kommer att visa sig viktigt. Litteratur inom forskningsfältet läses inte innan intervjuerna startar eftersom man inte i förväg kan veta vad som stiger fram som intressant och relevant under arbetets gång. Intervjupersoner kan läggas till i ett så kallat strategiskt urval.

Forskningsfrågorna visar att det ändå fanns en uppfattning om processen, en förförståelse. Denna förförståelse är baserat på mina åtta år som samordnare.

Urval

I rapporten studeras familjerådslag som identifierats som lyckade, där definitionen av ett lyckat rådslag är att barnets situation ska ha förbättrats och det som ett troligt resultat av rådslaget. Det är den ansvarige socialsekreteraren i respektive rådslag som gör den bedömningen. Urvalskriterierna är vidare att rådslagen ska ha haft minst ett uppföljande rådslag och att rådslagens medverkande aktörer ska vara positiva till att vara med i studien. Dessutom ska barnet som rådslaget handlar om vara gammalt nog att medverka i en intervju. Rådslagen har valts ut av rådslagsansvariga i två kommuner med omfattande familjerådslagsverksamhet, i samråd med socialsekreterare.

Ambitionen från start var att studera fem rådslag men av olika omständigheter är det nu tre familjerådslagsprocesser som ligger till grund för studiens fallbeskrivningar.

Under arbetets gång väcktes tanken att utvidga studien till att också intervjuar nyckelpersoner med mer generell kunskap av att arbeta med familjerådslag, vilket

även gjordes. Nyckelpersonerna tillför erfarenheter från ytterligare aktörsperspektiv i syfte att ge en djupare förståelse av det lyckade familjerådslaget.

Informationskällor

En av de två informationskällorna är centrala personer i de tre studerade familjerådslagen; barnet, vårdnadshavare, person eller personer i nätverket som identifierats som extra viktiga av barnet, samt ärendets socialsekreterare.

Familjerådslag 1: barn, pappa, syster-mormor-morfar, familjehemsföräldrar och socialsekreterare

Familjerådslag 2: barn, mamma, syster och socialsekreterare

Familjerådslag 3: barn, moster, kontaktfamiljsförälder och socialsekreterare

Sammanlagt intervjuas 16 personer i de tre familjerådslagsprocesserna.

Ytterligare informationskälla är de fem nyckelpersonerna. Sammantaget intervjuas 21 aktörer i studien.

Datainsamling

Intervjuer har använts för att samla in studiens empiriska material och för att få möjlighet att ställa följdfrågor om något oklart eller intressant dök upp. De har haft en öppen ansats i syfte att så långt som möjligt låta aktörerna definiera vad som haft inverkan på resultat/utfall. Frågorna var öppna men följde en intervjuguide (se bilaga 1).

Intervjuerna gjordes enskilt, i några fall i grupp, spelades in på caféer, i privata hem och på kontor på många olika platser runt om i landet. Det skilde mycket i intervjutid från det mest tystlåtna unga barnet till den mest engagerade familjerådslagsutvecklaren, med en genomsnittstid på en knapp timme. Intervjuerna har spelats in och transkriberats. Redigeringsprincipen har varit att hummanden och instämmande ljud tagits bort men inga ord ändrats. I citat står *i* för intervjuaren och *x* eller *y* för den intervjuade. Tre punkter... markerar en paus eller tvekan och i citat har egennamn tagits bort för att skydda anonymiteten och ersatts med [ett förklarande uttryck].

Analysmetod

För att bearbeta textmassan har dataprogrammet Atlas.ti använts. Det är ett dataprogram skapat för att analysera stora textmängder som inte kan eller ska

analyseras statistiskt (Friese, 2013). Programmet är till stora delar baserat på Grounded Theorys metodologi och metoder.

Analysen har skett i fyra steg, grunden är de transkriberade intervjuerna. Textavsnitt som är intressanta har valts ut och markerats med en kod, som exempel detta citat om vad en intervjuperson anser varit en viktig faktor för att rådslaget blev lyckat: "...på mötena får man ju sitta och diskutera och sånt ju och det kanske man inte gör i vanliga fall runt köksbordet...jag tror nog att man får en tankeställare när man börjar diskutera på ett helt annat sätt" Citatet fick koden *Vikt fakt: sitta och diskutera*.

Det andra steget var att bilda kodfamiljer av koder som hörde ihop. Citatet ovan kom att tillhöra kodfamiljen *Vikt fakt: samtal väcker kreativitet och stöd*.

Steg tre var att gruppera de olika kodfamiljerna under forskningsfrågorna. I forskningsfrågor med stort antal kodfamiljer fortsatte analysen genom bildandet av kategorier. Kodfamiljen i exemplet ingår i kategorin *Samarbete-engagemang-delaktighet*, en kategori under den första forskningsfrågan om vilka faktorer som varit viktiga för det lyckade rådslaget.

Som sista steg har jag sammanfattat och strukturerat resultatet till ett flödesschema över det lyckade familjerådslaget.

Till hjälp vid analysen har jag haft så kallade memos. Memos är minnesanteckningar över idéer och tankar man får under arbetets gång, de skrivs under hela processen och är viktiga för teoribygget, det är genom att läsa dem man ser hur tolkningsprocessen fortskrider.

Etiska överväganden

Enligt *informationskravet* har alla intervjupersoner blivit informerade om motivet med intervjun, om anonymiseringen och att medverkan är frivillig och när som helst kan brytas. *Samtycke* har inhämtats av alla intervjupersoner innan intervjuerna, både muntligt och via en samtyckesblankett. *Konfidentialitetskravet* uppfylls genom att texten avidentifieras, namn på personer och orter tas bort eller ändras, och utskrifterna ses bara av mig och handledaren. Eftersom nyckelpersonerna kan vara identifierbara trots anonymiseringen har de fått möjlighet att läsa igenom och godkänna sina respektive texter. Enligt *nyttjandekravet* kommer de insamlade uppgifterna enbart användas i denna studie (Vetenskapsrådet).

Tillförlitlighet och representativitet

Den snedvridna subjektivitet som Kvale (1997) talar om, att man tolkar selektivt och bara lägger märke till det som stödjer den egna åsikten eller teorin och bortser från det som talar i annan riktning, borde minska med Grounded Theory som

datainsamlings- och databearbetningsmetod, där teoribildning kommer först efter den grundläggande kodningsfasen.

En intervju leder till "... *kunskap som skapas och prövas intersubjektivt genom samtal.*" (a.a.sid.268). Detta gör att man kan diskutera validiteten. Jag har visserligen ställt följdfrågor när jag varit osäker men har jag förstått och tolkat svaren rätt? Även intervjupersonens svar kan diskuteras. Har intervjupersonen tolkat min fråga som jag tänkt eller gäller svaret något annat? Säger man sanningen eller säger man "det rätta" inför den som sitter med bandspelaren? Uttrycker man en mer positiv inställning inför familjerådslag än vad man egentligen har för att man vet att jag är samordnare och tror jag uppskattar ett positivt svar?

Det stora förbehållet gäller tidsaspekten. Resultatet av studien gäller för ögonblicket då intervjun görs, detta säger intervjupersonerna just då intervjun spelas in. Hur livet ser ut idag och vad svaren skulle bli på samma frågor idag är okänt.

I det som kallas kvantitativ forskning görs urval som ska vara representativt för en större population. Resultatet i kvantitativ forskning kan generaliseras till att gälla för hela den populationen. I det som kallas kvalitativ forskning sker urval på andra sätt och man talar inte om generaliserbarhet i den meningen och det är heller inte syftet med den. Strauss och Corbin (1998) vill i Grounded Theory hellre tala om "*explanatory power*"(s.267) än generalisering, det vill säga en teoris förmåga att förutsäga vad som kan hända en given population i en given situation. Det är svårt att säga något om och i så fall hur min studie kan generaliseras utanför den undersökta gruppen.

4. Resultat

För att besvara studiens frågeställningar används två empiriska källor. Dels fallbeskrivningar av tre faktiska rådslagsprocesser, dels intervjuer med fem nyckelpersoner som har långvarig generell kunskap av att arbeta med familjerådslag. Detta kapitel består således av en beskrivning av tre familjerådslagsprocesser, en presentation av nyckelpersonerna, svar på forskningsfrågorna och slutligen en sammanfattning av resultatet i form av ett flödesschema över centrala inslag i ett lyckat familjerådslag.

Tre fallbeskrivningar

Här beskrivs tre olika rådslagsprocesser med utgångspunkt från intervjuer av de personer som är med i studien från respektive familjerådslag.

”Så ska jag vara där hela höstlovet”

Fallbeskrivning 1

Barnet var runt tre år vid placeringen i jourfamilj, både mamma och pappa var i aktivt missbruk och mamma stod inför en rättegång. Mamma avled några veckor efter barnets jourhemsplacering, pappa satt då i fängelse och barnets biologiska släkt på mammas sida bodde i en ort långt från jourfamiljen. Det ordnades familjerådslag för att planera för barnets framtid.

På det första rådslandet bestämdes att barnet skulle vara kvar hos jourfamiljen tills vidare men underförstått att pappa skulle kunna bli den ansvarige föräldern. Pappa hade själv varit fosterbarn och hade negativa känslor inför familjehem som begrepp. Under de fyra åren som sedan följde hölls åtta familjerådslag där barnet oftast var med och där pappa, mammas närmsta släkt, jourfamiljen och någon gång pappas bror tillsammans planerade för barnet. Det var ofta känslor av oro inför rådslandet och konflikter under ytan, det var

”... väldigt bullrigt emellanåt: och jag ska minsann se till att, och så va och när det väl har varit möten så har mötena varit respektfulla och... fina möten, bra konstruktiva möten, men innan så har man bullrat upp va. Och det är lätt att vara bullrig när man är på avstånd men när man sitter i samma rum så bullrar man inte fullt lika mycket. Därför att då kommer det till en helt annan förståelse för den individen man har framför sig.”(familjehem)

Barnet stannade kvar och jourhemmet övergick till att bli en uppväxtplacering, ett permanent familjehem. Barnet har fått stanna i den familj det börjat knyta an till, den biologiska släkten på mammas sida är nöjda med det och tycker det var bra att alla kunde samlas, samtidigt, och prata. Att just barnet var i fokus och man inte fick dra upp gammalt groll. Kontakten blev bättre och de blev mer samspelta.

Under rådslagen har de kommit varandra nära och eftersom de bor så långt ifrån varandra skulle de aldrig haft en sådan relation som de har idag annars. Det har varit en lång process. Och rådslagen har spelat en viktig roll i hur det ser ut nu menar familjehemmet:

”Ja, därför att man kommer inte varandra så nära vid ett annat slags möte... och... alltså, det har varit flera år av motstånd från pappa mot oss. Han har blivit uppbackad från... sina behandlare att han liksom ska ta över föräldraskapet och så va och... då har han lierat sig med [barnet] och tyckt att: du och jag, och dom är inte så bra, och vi ska bo själva, men i och med att vi har liksom funnits kvar och vi har kunnat ta upp de här diskussionerna på rådslag och så så har det ju utmynnat i att vi har varit... alltså stabila eller vad man kan säga, vi har funnits kvar och inte varit hotfulla utan... det har ju mynnat ut i att han har kunnat... lämna över föräldraskapet och det är ju mycket mer än det formella beslutet egentligen, för det är egentligen det som är det starkaste, att pappa fattat ett beslut att nu är det ni som har hand om [barnet]. Och det tog flera år, innan han gjorde det.”

Pappa har upplevt familjerådsprocessen som positiv och ser nu familjehemmet som en bra lösning för sitt barn, han ser dem nästan som barnets föräldrar. Han säger att det här med att vara med i rådslagen har varit tufft, väldigt tufft och att det brände mycket energi men att han var stolt och lycklig att han hade gjort det.

Barnet minns inte så mycket av rådslagsprocessen men tycker att det varit bra och ska till sin halvsyster nästa lördag på höstlov och träffa mormor, morfar och sina kusiner också.

Relationerna i nätverket har byggts upp och barnet har en aktiv kontakt med sin biologiska släkt. På en fråga om vad man tänker kunde hänt utan familjerådslag tror socialsekreteraren att det skulle ha blivit tre isolerade öar; pappa, mammas släkt och familjehemmet och att det skulle ha varit konflikter som barnet skulle ha behövt förhålla sig till och bli orolig inför. Och att i värsta fall skulle barnet inte haft någon kontakt med de andra, bara varit i familjehemmet. Familjehemmet tror att det hade varit mer konflikter och strid kring var barnet hör hemma och en möjlighet att pappa tagit barnet med sig, på pappas villkor, till sitt sociala sammanhang. Pappa tror att barnet inte hade haft lika fin kontakt med sina släktingar och mammas släktingar tror de skulle ha tappat kontakten.

”Jag hade ingen koll eller nånting”

Fallbeskrivning 2

Detta är ett barn i tidiga tonåren som efter en skilsmässa mellan föräldrarna drygt ett år tidigare bor hos mamma. Pappa var en närvarande pappa som engagerade sig i barnet men har nu ändrat beteende så kontakten mellan honom och barnet blivit oförutsägbart och sporadiskt. Barnet är sällan hemma, lyssnar inte på mamas regler, hamnar i fel kamratkrets, är ute på kvällarna, begår brott. Skolan fungerar inte, det är mycket skolk och när barnet väl är i skolan är det väldigt struligt. Har slutat med fotboll som varit det stora fritidsintresset.

Det är mycket besvärligt för mamma: *”jag hade ingen koll eller nånting på [barnet] och [barnet] var aggressivt och det var jättemycket bråk så jag... jag gick till xxxxx, in på socialkontoret där och bara satte mig och storgöt helt hysteriskt.”*

Man bestämde sig för att ha familjerådslag för att stabilisera runt barnet. Barnet hade tidigare bott enstaka gånger hos ett vuxet syskon som bor på annan ort. Under rådslaget bestäms att barnet tillfälligt ska bo hos denna syster, delvis för att komma bort från miljön. Det blev allt som allt fyra rådslag och det var en process som stärkte mamma och hjälpte henne att se det nödvändiga i att barnet skulle flytta till sin syster och att lämna över ansvaret för barnet. Mamma var tveksam till att släppa ansvaret från början, barnets syster och svägerska kunde då hjälpas åt att resonera.

Barnet säger att det fungerar jättebra nu och att rådslaget var bra *”för att kunna reda ut alla grejer och så där. Som har varit jobbigt.”* Barnet bor nu hos systemen, har fått rutiner och struktur, bytt skola, går i en liten anpassad grupp och har inte varit borta från skolan en dag sedan bytet. Spelar fotboll igen, har ett annat umgänge och träffar pappa på helgerna ibland. Mamma har också flyttat så hon nu är granne med systemen, det långsiktiga målet är att barnet så småningom successivt ska flytta hem till mamma igen. Barnet avslutades på utredningsenheten och inga fler insatser behövdes från socialtjänsten.

Om nätverket under första rådslaget inte kommit fram till att barnet kunde bo hos sin syster så hade socialtjänsten varit tvungna att placera barnet, just då.

”Jag var på väg nånstans i livet”

Fallbeskrivning 3

Pappa fanns inte med i bilden. Mamma var missbrukare när hon väntade barnet men blev troende och slutade missbruka. Det gjordes utredning när barnet var litet och hölls familjerådslag med bra resultat; mamma behövde stöd och avlastning så barnet fick en stödfamilj vid tre och ett halvt års ålder. Stödfamiljen har sedan dess funnits i barnets liv men inte haft kontakt med övriga släkten.

När barnet var fjorton-femton år förändrades tillvaron, mamma hade börjat missbruka igen tillsammans med den man hon träffat. Situationen blev ohållbar och mamma skulle vräkas från bostaden. Barnet, mamma och den nye mannen bodde i ett inrett garage när första rådslaget genomfördes.

Innan första rådslaget hade barnet inte haft kontakt med resten av släkten på många år.

"x... det var ju bara mamma och jag då ju men efter att hon träffade honom så... så kändes det precis som om hon glömde bort mig typ för att han bodde då i xxx och vi hade en lägenhet i yyy. Och då kunde hon då... över sommaren kunde hon lämna mig där... då bodde hon hos han och sånt och... fick följa min födelsedag och allting sånt själv och... jag kunde ju inte ta kontakt med någon annan för jag visste inte.

I: Du hade inte kontakt med någon?

X: Nej. Jag var helt själv då alltså."

Mamma ansåg att det inte fanns något nätverk och ville först inte ha familjerådslag och när socialsekreteraren ringde nätverket och föreslog rådslag så var reaktionen ljum. Det blev ingen direkt uppslutning med det praktiska men det märktes att det fanns en omsorg så när socialsekreteraren föreslog en träff för att lägga pussel med insatser och stöd så var alla villiga att hjälpa till.

Det var många i rummet när det första rådslaget hölls, kontakten hade varit bruten men nätverket fanns. Där växte fram ett beslut att barnet skulle få bo hos mormor och morfar till en början och det beslutades också att mamma med sambo skulle in på behandling för sitt missbruk. De påbörjade senare behandlingen men avvek, detta blev smärtsamt för barnet som beslöt att ta avstånd från mamma och lägga det hela bakom sig.

Barnet hade kommit in på en önskad utbildning. Hade det inte hållits rådslag eller om rådslaget inte bestämt boendet hos mormor och morfar hade barnet troligtvis familjehemsplacerats, eventuellt på annan ort, utan garantier för att det varit möjligt att gå kvar i skolan.

Nu hade de olika personerna i barnets närhet fått kontakt och barnet fick tillgång till hela sitt nätverk igen, kunde återta kontakten med sina släktingar. Moster säger att det som var bra med rådslagen var att de var tvungna att träffas och att de delade ut uppgifter emellan sig så de hjälptes åt. De blev sammansvetsade. Moster och stödmamman fick en mycket bra kontakt och ringde och bollade olika frågor mellan sig

Under drygt två år hölls 8-10 rådslag. De behövdes menar barn och nätverk för att det var flera olika frågor som behövde diskuteras och lösas. Det skulle inte ha gått lika bra utan rådslag anser barnet: *"det tror jag absolut inte för... jag... nej men jag tror*

bara inte det för jag tror inte vi hade insett så mycket som vi gjorde, eller jag i alla fall, genom att ha alla där på... min sida blev det ju och visat att alla vill att det ska gå bra för mig och sånt.”

Det blev lugn och ro, omsorg och mat regelbundet hos mormor och morfar och stöd från övriga nätverket. Barnet kunde studera och på 18-årsdagen öppnades fler möjligheter med hjälp från socialtjänsten så barnet kunde flytta till egen lägenhet.

Nu är barnet nitton år, nästan tjugo. Hur blev livet efter rådslagen?

”Alltså, jag tycker det var bra för jag hade gått ut skolan, jag hade ju inte riktigt jobb då men jag var på väg och så, jag var klar med skolan och allting, hade körkort som jag aldrig hade trott jag skulle få annars ju, hade eget boende och bra kontakt med moster och dom och mamma hade jag... ska vi säga, lagt bakom mig ju. Så jag kände att jag var ju... jag var på väg nästan i livet.”

Vad tror barnet kunde ha hänt utan rådslag?

”X: Jag tror personligen att... jag hade struntat i skolan helt och liksom nästan hamnat på samma plan som mamma.

I: Det tror du?

X: Det tror jag faktiskt. Även om jag var... stark och ville, så hade jag nog gjort det ändå.”

Fem nyckelpersoner

Nyckelpersonerna är personer som inte varit med direkt i något av rådslagen utan har ett övergripande ansvar för familjerådslag i sin kommun och/eller en framträdande position inom familjerådslagsutvecklingen i Sverige. Här beskrivs nyckelpersonerna utifrån intervjuerna; vilka funktioner de har, vilken erfarenhet de har av familjerådslag, hur rådslagsarbetet fungerar i deras kommuner, varför de anser man bör använda familjerådslag och vad de menar är ett lyckat familjerådslag. Nyckelpersonernas åsikter i övriga forskningsfrågor ingår i redovisningen under respektive delrubrik i kapitlet Forskningsfrågorna.

”Det finns inte bara en sanning”

Nyckelperson A och B

A arbetar bland annat som rådslagsansvarig i en kommun som var med i Svenska Kommunförbundets försöksverksamhet med familjerådslag i tio svenska kommuner, kommunen har fortsatt med familjerådslag sedan dess. A är socionom och har arbetat inom socialtjänsten i knappt 20 år, började med familjerådslag -99,

har varit rådslagsansvarig i en annan kommun en period men är tillbaka i rollen i denna kommun sedan en tid tillbaka. Det är nu planerat att B kommer att överta rollen som rådslagsansvarig. B är också socionom, har arbetat i yrket knappt tio år och är för tillfället föreståndare på beroendecentrum.

I början, när familjerådslagen startade, kunde det vara upp mot 50 rådslagsärenden något år, sedan har det varit runt 30 men har blivit färre och färre, sista året stannade siffran på runt 10 ärenden. A tror att en anledning till nedgången kan vara att A inte har hunnit lägga tid på arbetet som rådslagsansvarig denna omgång plus att det har varit stor personalomsättning. Det är inte så många som har utbildning inom familjerådslag längre, det har kommit nya socialsekreterare som inte är insatta i familjerådslagprocessen. B påpekar att det också finns äldre socialsekreterare som inte är riktigt bekväma med familjerådslag som modell. En del socialsekreterare har tackat nej till rådslag för de har hört att familjerådslag inte är så bra, det händer ingenting, blir ingen förbättring. En stöttesten kan också vara att familjerådslag i kommunen ofta hålls på kvällar och helger, vilket några kan tycka är en nackdel. A säger vidare att det kan bero lite på grundinställningen också, synen på sin egen roll som socialsekreterare. Att *”man är lite fast i det här jag utreder, jag fattar beslut, det är jag som kan det här.”*

A menar också att i en extremt hierarkisk organisation så bryter tanken med rådslag mot den rådande kulturen. Rådslag ska vara maktutjämning och man ska mötas på lika villkor och det kanske inte alltid stämmer med hur personalen blir bemött och hur personalen hamnar i hierarkier.

Både A och B tycker att anledningen till att ha familjerådslag är att det är det mest respektfulla gentemot dem det berör. Det handlar om, säger A, hur man bemöter människor och vilka möjligheter man ger dem att ta ansvar för sina liv. Det stämmer också med A:s bild att *”det finns inte bara en sanning och min sanning är inte mer rätt än din... och det är viktigt att det blir många röster som får höras.”* A vet inte om man lyckas så mycket bättre med de sociala problemen genom att använda familjerådslag men det blir ett annat förhållande mellan klient och socialtjänst, och rådslagets form gör det också lättare eftersom allt ligger på bordet så det är lättare att prata. Och man blir mer jämställda, socialsekreteraren har inte alla lösningar och det är inte bara nätverkets ansvar utan man måste hitta en mellanväg. Dessutom är det tidsbesparande tycker B: *”Ja, alltså det händer mycket som vi inte når eller kommer åt i den här processen som aldrig skulle hända om vi sitter på kontoret och fattar beslut”*

För barnets del skapar det engagemang hos nätverket, det blir sett på ett annat sätt och A tror det är bra för barnet att veta att andra vet.

Att man fortsätter använda familjerådslag i kommunen beror mycket på politikerna, de håller fast vid rådslag och kräver att det ska finnas kvar. Om inte det vore fallet tror A att rådslag kanske skulle ha tappats bort helt. A och B är överens om behovet av utbildning kring familjerådslagprocessen, risken är annars att rådslagen självdör.

”Man ger familjen precis det man säger i ord i vanliga fall, man ger dom det forumet”

Nyckelperson C

C är socionom, arbetar nu både som samordnare för familjerådslag och med samtalsrådgivning i sin kommun i en grupp som erbjuder familjesamtal, nätverksarbete och familjerådslag. Kommunen kom inte med bland de tio försökskommunerna i Kommunförbundets projekt och startade då ett eget sidoprojekt, 1997. Kommunen har en lång tradition av nätverksarbete så det var naturligt med intresset för familjerådslag. Att kommunen inte var med i projektet gjorde att man kände sig mindre bunden att följa riksnormen så det blev tidigt bestämt att man kunde vara både anställd inom socialtjänsten och samordnare. Detta efter att ha börjat med utomstående samordnare enligt rådslagsmodellen men dels var kvaliteten på samordnarna så skiftande dels var det lättare med metoddiskussioner och handledning om samordnaren var anställd. Så redan 1999 anställdes en samordnare och året efter, när C började arbeta som samordnare, var de båda anställda på heltid. C har varit kvar sedan dess, sitter på den längsta erfarenheten i gruppen och har ett slags ansvar för att hålla igång idén och rulljansgen kring familjerådslag.

Familjerådslag används av mellan 25 och upp till 50 familjer per år, utan nedgång i användandet. Familjerådslagsarbetet är inget projekt utan är en viktig del i kommunens organisation och man har arbetat en hel del med det metodologiska kring familjerådslag. Dock är det en ständig process att introducera nyanställda socialsekreterare i familjerådslagsprocessen. För tillfället har 25 % av alla socialsekreterare slutat, det har gjorts 15 stycken nyanställningar under de senaste tre månaderna så det blir nästan att börja om från noll igen och förklara; så här jobbar vi med rådslag, det här är fördelen med att bjuda in familjen, och så vidare.

Att några ärenden blir rådslag och andra inte tänker C är personbundet, beroende på socialsekreterare men även chefer. Vissa grupper har chefer som ”*gillar det här tänket*” och då puschar de fram rådslag. När rådslag var i ropet hade kommunen 50-60 ärenden per år men då gick samordnarna runt till cheferna, socialsekreterarna, politikerna, socialchefen och pratade familjerådslag och alla visste att detta var någonting man jobbade med.

Att vissa socialsekreterare inte använder sig av rådslag skulle man spontant tro handlar om kontroll, säger C, men tror att det mer är fråga om tid. Tid är en bristvara, att jobba som utredare i kommunen bygger egentligen på principen att ligga lite efter hela tiden och då är det lätt att använda det invanda arbetssättet.

C menar att normalt socialt arbete handlar om att involvera nätverk, om empowerment och att bygga upp självkänslan men att det inte riktigt finns tid till det, C har aldrig stött på en socialsekreterare som säger att man inte ska jobba med

nätverk. Då är rådslag, men även nätverksmöten, ett bra sätt att lyfta fram familjen som en lika mycket beslutande del av det som ska ske kring ett barn. Det är lätt gjort att förvandlas till en klient hos socialtjänsten så att, för att förhindra det ”... *det faktiskt behövs till exempel familjerådslag för att man ska kunna, på ett väldigt pedagogiskt sätt visa att vi (socialtjänsten) kan inte fatta beslut själv, utan egentligen är det ni som ska göra det och kan inte ni göra det så finns vi som hjälp, ifall ni behöver.*”

C tycker inte att det viktigaste är just att det heter familjerådslag utan det viktigaste är att man konsekvent tar perspektivet med det utvidgade nätverket. För att veta att den hjälp som ges är den mest effektiva måste man faktiskt veta vad nätverket tycker. Så för socialförvaltningen är det en vinst att få beslut som är förankrade både i det professionella och det privata nätverket kring ett barn. Familjerådslag är ett noggrant sätt att fatta beslut.

I familjerådslagens början i Sverige blev det på något sätt familjerådslag mot socialtjänsten tänker C, bilden av att socialtjänsten vill kontrollera och bestämma och här kommer rådslag som är raka motsatsen. Rådslag såldes kanske som ett alternativ till traditionellt socialt arbete i stället för ett komplement till det dagliga sociala arbetet. Så problemet med familjerådslag kan vara att det ses som en metod, i stället för ett förhållningssätt. Och man tänker att en metod ska ta bort problem. Men familjerådslag handlar i första hand om människosyn och demokrati, inte om att problemen ska försvinna.

Rådslag är en slags demokratimekanism. Hur man blir bemött ska inte handla om vem man är, folk ska få samma sorts stöd, man ska bli bemött som en brukare i stället för klient och detta underlättas av användandet av familjerådslag. För att använda just rådslag innebär att man som socialsekreterare tvingas ”... *släppa familjen helt fri i hur dom vill lösa problemet och sen sitta och lyssna på det till punkten innan man går in och... liksom förhandlar om hur man gör i slutändan.*” och ”... *att man ger familjen precis det man säger i ord i vanliga fall, man ger dom det forumet.*” Det rör empowerment och demokrati och man hamnar ”... *i nåt sånt där slitet brukarperspektiv*”

Vad som är ett lyckat rådslag går inte att mäta i insatser. I kommunen arbetar de med barn som kan ha haft med socialtjänsten att göra i 7-8 år och haft massiva insatser och troligen är det så att det kommer att finnas kvar någon insats. Ett lyckat rådslag går då ut på att socialtjänsten har sån pass kontroll tillsammans med nätverket så att socialtjänsten ska finnas kvar, i så fall skulle ju misslyckandet vara att det avslutades. ”*Här kan det ju till och med vara att bar man rådslag går socialtjänsten in ännu mer och hjälpinsatsen blir ännu större. För oron var mycket större än vi förstod från början. Och då tänker jag att det är en framgångsfaktor!*”

I en utvärdering av familjerådslag som gjordes i kommunen för många år sedan såg man att omhändertagandenivån sjönk, det kunde till exempel betyda att man flyttade från låst institution till ett öppet familjehem som låg närmare hemma eller från ett familjehem till sin morbror. Man kom närmare familjen, ”*dom som kommer finnas kvar om socialkontoret stänger!*”

”Du bär inte kommunens alla barn på dina axlar”

Nyckelperson D

Nyckelperson D är socialt ansvarig socionom i sin kommun. Detta innebär ansvar för kvalitetssäkring, stöd till personal och chefer vad gäller metodfrågor och lagstiftningsfrågor. Arbetet gäller hela den sociala sektorn; individ- och familjeomsorg, äldreomsorg och omsorg om personer med funktionsnedsättning. En viktig roll för D är att se till att värdegrunden följs i arbetssättet och familjerådslag speglar värdegrunden i den sociala sektorn i kommunen.

D har arbetat som socionom sedan 1983 och började arbeta med familjerådslag 1995, i en kommun som var med i det första projektet. D kom till nuvarande kommun 2004, då hade kommunen använt familjerådslag sedan 1999 ungefär. Ambitionen är att rådslag ska användas frekvent inom alla verksamheter men där är de inte än. Inom individ- och familjeomsorgen och då särskilt i arbetet med barn och unga är rådslag dock mycket vanliga, det är sammanlagt fyra socialsekreterare som utreder barn och ungdomar och kommunen har mellan fyra och sex familjerådslag i månaden. Arbetssättet med familjerådslag påverkar sättet att tänka kring socialt arbete så även om det inte förekommer rådslag i alla ärenden så finns hela tiden det privata nätverket med som en viktig faktor.

D engagerar sig i utvecklingen av familjerådslag, utbildar socialsekreterare och samordnare och är med på de organiserade nätverksmöten som anordnas kring familjerådslag både i och utanför landet. Att använda familjerådslag är en demokratifråga anser D, vilket det också drivs som i det europeiska nätverket. Det sker ständigt en utveckling av familjerådslagsmodellen och den stora skillnaden mot tidigare, säger D, är att man vet så mycket mer i dag om betydelsen av att förbereda barn och unga inför rådslaget. Till exempel poängteras den viktiga roll barnets stödperson har.

Grundfrågan är vilken roll socialtjänsten ska spela i människors liv, vad uppdraget är, menar D. Socialtjänsten kan inte veta vad som är bäst för dem man möter. Däremot kan socialtjänsten bidra med sina resurser, sin generella kunskap och generella erfarenheter som de man möter kan lägga till sin egen kunskap och erfarenhet i situationen. D kan än så länge inte hitta något annat, bättre än familjerådslag, som både tillgodoser människors rätt att själva definiera hur de vill leva sina liv, tar tillvara deras resurser och samtidigt så tydligt visar vad socialtjänstens roll i människors liv är. *”... att det blir tydligt och klart vad människor har rätt att välja... och var gränsen går!”*

D säger vidare att *”Den allra viktigaste rollen för socialtjänsten är att se till så att alla barn i kommunen har fler vuxna som ser dom än bara deras föräldrar”* och *”... att aktivera ett nätverk av vuxna runt dom barn som på nåt sätt befinner sig i utsatta situationer. Som ser dom.*

Det är det viktigaste av allt.” Socialsekreteraren kan aldrig vara den viktigaste personen i ett barns liv

Familjerådslag är till för att hitta lösningar. Rådslag ökar också känslan av sammanhang, ansvar och tilltro till egen förmåga och vårt samhälle behöver medborgare som tar ansvar så samhället kan använda sina resurser till dem som behöver det mest.

Det synsätt som familjerådslag står för genomsyrar ju socialtjänstlagen säger D, men när lagen kom i början på 80-talet så förändrades egentligen inte särskilt mycket i socialsekreterarnas sätt att jobba utan det här styrda uppifrån har liksom hängt med. Att inte rådslag används mer runt om i Sverige tror D kan bero på att chefer tror att det kostar mer, att rådslag utmanar yrkesrollen plus att man känner att man tappar kontroll. Och tillägger *”som om vi nånsin hade nån kontroll!”*

Ett lyckat rådslag, anser D, är om informatörerna varit tydliga, duktiga att förklara sin bild av barnets situation, förklara vilka förutsättningar det finns juridiskt och organisatoriskt, att nätverket kunnat lägga ihop denna information med sin kunskap och enas under den privata överläggningen om en konkret handlingsplan, att barnet förstått informationen och känt sig delaktig. *”Att det blir begripligt och hanterbart och meningsfullt, det är det allra viktigaste. Och att dom känner att det är deras. Inte vårt. Det är inte vårt förändringsarbete, det är deras.”*

Individ-och familjeomsorgen i kommunen har relativt sett låga kostnader om man jämför med andra likvärdiga kommuner. Man har till exempel inte några kontaktfamiljer eller kontaktpersoner och det är ett resultat av att man engagerar nätverket runt barn och unga som är i behov av extra stöd menar D.

Att vara socialsekreterare och utreda barn som befinner sig i riskfyllda situationer eller riskfylld miljö är något av det svåraste arbete man kan ha, överhuvudtaget. Många gånger hamnar de yngsta och mest oerfarna socialsekreterarna där och det är ofta stor personalomsättning.

”Men använder du familjerådslag så delar du ju, du står för vissa bitar, du står för det här med att sätta ramar och gränser för vad som är tillräckligt ok för ett barn, du står för att informera och du står för resurser. Men, oron och allt det här för barnen, och engagemanget, det ska ju dom som är närmast barnen ha. Och då är det också möjligt, jag kan säga att vi har inte stor personalomsättning bland våra socialsekreterare, nästan ingen alls...”

och vidare: *”Du bär inte kommunens alla barn på dina axlar. Detta gör i sin tur att det blir möjligt att arbeta som socialsekreterare utan att knäckas.”*

”Det är inte socialtjänsten som är på liv och död för mig, det är mina nära och kära”

Nyckelperson E

Nyckelperson E är en samordnare som varit med sedan familjerådslagsmodellen infördes, E samordnade det andra familjerådslaget som hölls i Sverige. Då fanns ingen manual utan introduktionen de fick var av kommunförbundets projektledare som reste runt i landet och beskrev modellen, hur det fungerade i Nya Zeeland och hur det kunde tänkas fungera i Sverige. Det var mycket diskussion om samordnarrollen, den fristående samordnaren, det märkliga med att det kunde vara vem som helst, till exempel en lastbilschaufför.

E började ganska snart som utbildare i det nationella projektet, där som mest 80 kommuner deltog i utbildningarna, och som bollplank åt projektledaren. E skrev den första handboken för samordnare, har reviderat den ett antal gånger sedan dess och den handboken har använts och används vid utbildningar i familjerådslagsprocessen. E påpekar att mycket har hänt inom familjerådslagsvärlden sedan den allra första tiden, när E hade ”*snickerat ihop*” en handbok efter två rådslag och de ”*inte visste vad vi gjorde, du ska veta att det var ju lastbilschauffisar som höll på med detta då.*” Men trots att mycket hänt sedan dess i Sverige anser E att Norge har ett bättre sätt att ta nationellt ansvar för metodutveckling, nya modeller och utvärderingar inom familjerådslag, Finland också. Sverige har egentligen ingen som ansvarar för det annat än i projektpengsform.

Familjerådslag är en empowermentmodell menar E.

”... att man förmedlar tydligt att ja, men ni har egen specifik kunskap, ni har egna resurser, ni har egen... kraft och vilja och... kapacitet att tala om hur ni vill rädda era liv, och vi finns här som nån slags möjliggörare eller resurs... kan bidra med dom resurser ni tycker är väsentliga för att lyckas.”

Anledningen till varför man ska använda familjerådslag är att det är ”*det respektfulla sättet att ge folk verktyg att få ordning på sina liv. Ett respektfullt sätt. Det är förhållningssättet som är det viktiga och modellen erbjuder strukturen.*” Det viktiga är inte att det är familjerådslag i sig, det viktiga är förhållningssättet, värdegrunden, och då är rådslag en bra modell.

Det är cheferna som måste vara värdegrundsbärare och efterfråga familjerådslag i organisationen anser E, ”*annars blir det som förväntas av dig som socialsekreterare just det som lagstiftningen kräver, en utredning på fyra månader*”. Då blir användandet av familjerådslag något på individnivå, avhängigt enskilda socialsekreterares inställning eller att det finns någon inne i den dagliga ärendehanteringsverksamheten som

brinner för familjerådslag och det är en stor riskfaktor. Det är aldrig särskilt framgångsrikt att behöva lita till eldsjälar, att det blir personbundet.

E tror att många socialsekreterare tycker familjerådslag är bra men när man lever under press som många gör i sin vardag med fyramånadersspärren på utredningar och fullt sjå att hinna med faller man lätt tillbaka i gamla rutiner där man inte är så beroende av andra, man kan sitta på kvällen och jobba.

Socialtjänsten har en svår dubbelroll genom att man både ska ta barn och stötta familjer, man har både den hjälpande och den stjälpande handen. Med familjerådslag blir socialtjänstens roll tydlig, kontakten avdramatiseras och familjen får bättre tillgång till socialtjänstens resurser eftersom man vågar ha ett utbyte.

Ett lyckat rådslag är av naturliga skäl i socialtjänstens perspektiv kopplat till en bra och kraftfull och effektiv handlingsplan som dessutom gett genomslag till nästa möte säger E, men ”... ett lyckat familjerådslag det är ett familjerådslag där man har makten och möjligheten att förändra saker om man får den hjälp man behöver. Att man vågar träffas, att man får tillgång till sitt nätverk...”

Kraften i familjerådslag ligger i att det är hela ens nätverk som involveras, det är till nätverket man ger dealen som ska hållas. ”Det är ju inte socialtjänsten som är... på liv och död för mig, det är mina nära och kära.”

Forskningsfrågorna

I det här avsnittet redovisas vad som framkommit i analysen av intervjuerna som svar på de fyra forskningsfrågorna. Svaren redovisas fallande med den mest nämnda kategorin först.

Faktorer i familjerådslaget identifierade som viktiga för ett gott resultat

Samarbete-engagemang-delaktighet

Det som nämns flest gånger av både nätverk och socialsekreterare är det samarbete, engagemang och delaktighet som skapas under rådslagsprocessen. Alla i nätverken och alla socialsekreterare tar upp detta, flera gånger under intervjuerna, som en grund för det goda resultatet. ”Men det kändes att vi kunde samarbete lättare för vi ville ju alla att [barnet] skulle ha det bra och det blev lättare när vi fick prata allihopa, och fick lyssna, att vi kunde samarbeta.” (nätverksperson)

Förberedelser-struktur-tydlighet

Som näst störst kategori av framgångsfaktorer nämns förberedelserna, tydligheten och strukturen och det är mest nyckelpersonerna som nämner detta. Alla nyckelpersoner beskriver betydelsen av detta om och om igen.

Samordnarens arbete talas om som mycket viktigt. Att samordnaren gör ett bra arbete under förberedelserna, arbetar för att alla viktiga personer blir inbjudna, träffar alla som ska vara med och går igenom vad som förväntas, ser till så alla är förberedda så det blir ett tryggt möte för alla. Att samordnaren förbereder informatörerna lika noggrant.

Nödvändigt i förberedelserna är också att socialsekreteraren skriver problembeskrivningar och frågeställningar som upplevs relevanta och viktiga. Det måste vara en socialsekreterare som har förstått varför man ska ha familjerådslag.

En nätverksperson beskriver betydelsen av strukturen och den förberedda socialsekreteraren och samordnaren så här:

”x: Det jag har känt är väl att rådslagen har varit väldigt... nästan högtidliga, alltså dels formella och så, och så och så här ska det gå till och... alltså det gör nånting med en när man sitter på ett möte där det... presenteras på det här sättet va... man har blivit väl ombändertagen med fika och mat och allting sånt och sen, sen har både socialsekreteraren och samordnaren varit väldigt lugna och samlade, det betyder inte att dom hela tiden haft full koll på allting som... som liksom ordning på allting så va men dom har varit lugna och samlade och det har också varit bra för ibland har det varit väldigt stressade situationer och... jobbiga samtalsämnen och ibland har tonerna gått lite höga och så va, men man har känt att man har liksom blivit ombändertagen av nån som har haft koll på läget...”

Och fortsätter, tillsammans med ytterligare en nätverksperson, y:

X... man kanske... skärper sig lite extra, man fokuserar mer på vad är det vi ska göra här, vad är det vi ska komma fram till... det är inte bara vanligt köksbordsamtal... där man kan uttrycka sig lite... vårdslöst ibland utan man är lite mer noga... man kanske... ja, man kanske skärper upp sig lite granna mer än... till vardags liksom när man...

Y: Plus att det ger lite trygghet när man har... själv känner att det är mycket... känslor... att det ger lite trygghet att det finns en struktur. Att det går till på ett visst sätt...”

Tydligheten bör också synas i handlingsplanen så det tydliggörs vem som ska göra vad när. Ibland behövs till och med klockslag skrivas ut, påpekar en socialsekreterare.

Information-insikter

Information och insikter är den tredje mest nämnda kategorin, påtalad inom alla aktörsgrupper och alla rådslag. Informatörerna ska kunna lämna information på så sätt att så barn och nätverk kan förstå och ta informationen till sig och kunna lägga ihop det med sin egen kunskap. Det blir då en slags gemensam världskarta.

Man får möjlighet att förstå allvaret och kan ställa frågor. Socialtjänstens insatser blir belysta och sammanfattade, historia läses upp som inte alla känner till. Det är inte bara den ena partens sanning som kommer fram. Det är korten på bordet och alla får höra.

Informatörerna kan utöka nätverkets förståelsebas, det blir tillgång till kunskap som man sedan kan använda sig av i den enskilda överläggningen

Flera familjerådslag

Gemensamt för fallbeskrivningarna är att det varit en längre process med många rådslag. Enligt en nyckelperson är det också många gånger nödvändigt, det gäller att följa upp och revidera handlingsplanerna flera gånger. Särskilt gäller det personer som haft kontakt med myndigheter många år där det tagit minst ett par uppföljningar innan de vågat tro att de har förmågan att hitta en lösning och sett att det inte ändå är socialtjänsten som bestämmer i slutändan.

Ibland behövs inte mycket mer än rådslag och någon uppföljning säger en annan nätverksperson ”... *det finns familjer som bara behöver få bollen i rullning och sen fixar dom alltihop själva*”.

Gemensam syn på situationen

Det måste säkerställas att familjen verkligen vill ha familjerådslag, att det finns en tillräcklig oro och en gemensam syn på att situationen behöver förändras, menar de flesta nyckelpersoner. Annars kan man hamna i det en nyckelperson kallar katt-och-rätta-leken: ”*Där socialtjänsten säger att en familj har problem och dom själva har inget problem, mer än att vi jagar dom. Det är deras enda problem. Och den katt-och – rätta-leken är helt meningslös alltså.*”

En annan nyckelperson poängterar också att familjen verkligen måste vilja ha rådslag ”*annars bjuder dom inte upp till dans, det vill säga annars bjuder dom inte in så många så det blir tillräcklig dynamik i det och då blir det heller ingen effekt, då blir det inget utöver det vanliga. Är det bara dom som ändå träffas på helgen och fikar så är det ingen ide’ att hålla det.*”

En tredje nyckelperson beskriver hur de har märkt att det var enklare för samordnaren att mobilisera nätverk när det var akut, svår kris. Rådslagen som bara handlade om att föräldrar behövde avlastning eller annat stöd var näst intill omöjliga att få till. För det fanns ingen oro, det fanns ingen större anledning för nätverket att komma dit. Så antingen måste det vara en så stark oro hos socialtjänsten så att dom kan få nätverket att förstå allvaret eller så är det redan en stark oro hos familj och nätverk som gör att det blir lätt att komma.

Barnet i fokus

Alla måste vara beredda att lägga konflikter åt sidan och sätta barnet i fokus, det nämns i alla aktörsgrupper som en viktig faktor.

Att våga träffas- förtroende- kontakt

Många citat gäller det förtroende och den kontakt som växt fram med rådslagen. Att de har kunnat bygga upp kontakterna. Och detta förutsätter att man vågar mötas, en nyckelperson säger ”... första rådslaget... alltså själva mötet familjerådslaget, där går ju mycket av kraften åt till att bara våga sitta som familj med nära och kära...” Man är inte beredd att jobba så konkret utan upptäcker ett nytt sätt att förhålla sig ”... det första går åt till att bara orka mötas och se att det funkar, så är det.”

Påtryckningar till förändringar

I två av familjerådslagsprocesserna nämns att familjerådslaget har utövat påtryckningar och på så vis påverkat till det man menar vara positiva förändringar, som exempel att söka behandling mot missbruk och att överlämna föräldraansvaret. En nätverksperson pratar om vikten av att visa gemensam styrka gentemot soc. ”Att vi måste vara starka mot dom. För att dom ska kunna hjälpa [barnet].” Barnet självt säger att ”Det behövdes många, för att sätta press både på... socialen och ja... på mig också.”

Hjälpen blir legaliserad- delat ansvar

En positiv faktor är att det blir legaliserat för anhöriga att man får ingripa. Det kan annars kännas som att det inte är min sak och det ska inte jag lägga mig i men finns det uttalat i handlingsplanen vem som ska göra vad så blir det en väldig kraft.

Man känner att ansvaret delas och man kanske kan föregå problem eftersom man som anhörig ser tecknen tidigt på att allt inte är som det ska.

Familjerådslag jämfört med traditionellt arbete inom socialtjänsten

På frågan om det inte kunde blivit samma resultat utan rådslag, med vanligt traditionellt arbete inom socialtjänsten, svarade alla intervjupersoner nej. Det var väntat eftersom rapporten studerar de familjerådslag där man är nöjd och intervjuar nyckelpersoner som är positiva till familjerådslag. Här redovisas motiveringarna till svaren, vad aktörerna tänker är vinsten med familjerådslag jämfört med traditionellt arbetssätt. Förståelsen för vad traditionellt arbete inom socialtjänsten innebär skiljer sig av nödvändighet från person till person beroende på varje persons kontakt med och erfarenhet av socialtjänsten.

Enigheten och engagemanget

Över hälften av intervjupersonerna nämnde enigheten och engagemanget i nätverket som den stora vinsten med rådslag till skillnad mot det de tror traditionellt arbetssätt skulle ha gett. Och enigheten i handlingsplanen ger en kraft anser en nyckelperson: ”Om hela nätverket står bakom och har gjort en planering om en placering. Tänk att vara familjebem med ett sånt intro!”

Men skulle inte släkt och vänner ställa upp ändå, utan familjerådslag? En nyckelperson berättar från sin kommun att det naturligtvis kan hända men det vanligaste är att det engagerar nytt nätverk eller reengagerar gammalt. En undersökning de gjort i kommunen visar att nätverket och kommunikationen inom det privata nätverket ökade i och med rådslag.

Nätverk som varit splittrat kan hitta tillbaka till varandra när man under ett rådslag ser att barnet behov sätts i fokus av alla. Och om man inte sammankallar nätverket i rådslag försvinner möjligheten för nätverkspersoner att gemensamt påverka barn/föräldrar i positiv riktning. Även upplevelsen av stöd som barnet får skulle man missa utan rådslag, som en förälder säger: ”Nej, för att...[barnet] fick ju liksom se och höra att det var så många som brydde sig och var engagerade i honom liksom.” Det säger också ett barn: ”...jag tror inte att vi har insett så mycket som vi gjorde, eller jag i alla fall, genom att ha alla där på...min sida blev det ju och visat att alla vill ju att det ska gå bra för mig och sånt.”

Kommer åt konflikten

Om hela nätverket bjuds in kan man komma åt konflikter som kanske ligger utanför den allra närmaste familjen. En nyckelperson berättar om ett rådslag där två föräldrar hade separerat, släktena hade gått in i konflikten och tänkte först inte gå på något rådslag för morfar skulle börja slåss och det var mycket ilska mot socialtjänsten, med anmälningar. De vågade ändå komma till mötet, möttes, fokuserade på barnet, gjorde en plan och hade ett uppföljningsmöte. ”...och jag tänker att det hade vi aldrig uppnått om vi hade jobbat som vanligt med familjerätt för då är det mamma och pappa som sitter och ska hitta en lösning och sen kanske konflikten ligger...hos någon annan.”

De viktiga bjuds in och får vara med och besluta

Skillnad mot vanligt traditionellt arbete inom socialtjänsten är att alla som är viktiga för ett barn kommer till tals säger en nyckelperson. Man tar reda på vem som är viktig och får med den i beslutsfattandet. Familjen-nätverket lyfts fram som en ”...lika aktiv eller lika...lika mycket beslutande del av det som ska ske runt barnen. Att man jämnar liksom ut balansen i hur man fattar beslut kring familjer fastän man har med socialtjänsten att göra.”

Det är också väldigt sällan man säger meningen: det finns inget nätverk, när man har familjerådslag till skillnad från vanligt utredningsarbete fortsätter samma nyckelperson, nästan alla har ett nätverk, stort eller litet, att bjuda in som socialtjänsten oftast inte har träffat och som vill involvera sig.

Tydliggör skillnaden mellan det professionella och det privata nätverket

Formen familjerådslag tydliggör skillnaden mellan det privata nätverket som man har runt sig i vardagen, där lösningen måste finnas i första hand, och det professionella nätverket. Det professionella nätverket, säger en nyckelperson, ”är kunskap och experter och resurser som man kan behöva ibland i livet. Men det här systemet som vi representerar ska ju gå ut och in i människors liv, vi ska inte finnas där hela tiden. Och just att skilja ut de här två visar ju familjerådslag så oerbjödligt tydligt.”

Positivt för socialtjänsten

Några citat beskriver det positiva för socialtjänsten med familjerådslag jämfört med det vanliga arbetssättet. Rent praktiskt, säger en socialsekreterare, att man inte skulle ha tid att själv samla flera personer till ett möte. En annan socialsekreterare menar att man känner personerna på ett annat sätt än i ärenden där man inte haft rådslag, man får en relation som gör att det är lättare att ta de tuffare besluten, man kanske inte tycker lika men kommer inte att förlora varandra för det. Den tredje socialsekreteraren berättar om hur man genom att släppa sekretessen i rummet när hela nätverket var på plats kunde ge en sammanfattande bild av hur man arbetat och resonerat från socialtjänstens sida, tidigare i ärendet. Det vände den irritation och vrångbild som funnits hos nätverket så hjälpen kunde mobiliseras. Detta skulle inte varit möjligt på samma sätt utan rådslagsmodellen. Socialtjänsten når också ut med information till hela nätverket och nätverket kan få insikt om sammanhang och mekanismer som kan bli till stor hjälp för barnet.

Vidgar kompetensbegreppet

Till skillnad från traditionellt arbete inom socialtjänsten erkänns den privata kompetensen som finns om just den här familjen i nätverket menar en annan nyckelperson. Man vidgar kompetensbegreppet; dels finns den generella professionella kunskapen inom socialtjänsten och de resurser som finns på samhällets generella smörgåsbord och så lägger man till nätverkets kunskap om vad som är ömma tår och vad som är viktigt, allt det där som man aldrig säger till någon på socialtjänsten. Allt det kommer med och behöver inte ens uttalas för det finns ändå med när nätverket sitter och planerar.

Själva modellen

Själva formatet familjerådslag där man gör upp en handlingsplan som sedan ska följas upp är en positiv förändringsfaktor som inte kan ersättas av traditionellt arbetssätt, ”folk vet att man kan inte komma till ett rådslag och sitta och lova guld och gröna skogar för om tre månader kommer vi att sitta här igen och då kommer jag att få skämmas om jag sagt jag ska göra det här.”

Vilka nackdelar kan finnas med familjerådslag?

Svaren på frågan om det kan finnas några nackdelar med familjerådslag och vad de i så fall skulle vara består både av upplevda nackdelar och tänkta, möjliga nackdelar.

Fokus på annat än barnet

Den kategori som togs upp av flera aktörer var nackdelen som kan uppkomma om fokus inte kan hållas på barnets behov. Då finns risken att rådslaget handlar om annat än vad som är tänkt och någon annans behov kan komma i centrum. Handlingsplanen kan få punkter som mer tillgodoser en vuxens behov än barnets. Om det har varit stora motsättningar tidigare och man inte klarar av att lägga de vuxnas konflikter åt sidan och sätta barnets behov i centrum kan det vara risk för turbulens under mötet.

För stora förväntningar från socialtjänsten

Om socialtjänsten tror att det är ett sätt att inte behöva göra något, då har man missförstått rådsdrag. Eller om socialtjänsten har för stora förväntningar på resultatet, att problem ska lösas sig och man ska kunna avskryva ärendet tidigt. Men man skulle inte ställa samma krav på ordinarie socialtjänstarbete, att lösa en komplicerad familjesituation redan efter ett eller två möten, utan det är en process.

Ingen ställer upp

Om nätverket ger signaler att detta är en belastning och de vill inte bidra med något utan anser att socialtjänsten ska lösa alla problem så kan det ge en negativ bekräftelse till barnet ser en socialsekreterare som en möjlig nackdel.

Flera nyckelpersoner menar med anledning av det att det aldrig är enkelt att vara med i ett familjerådslag, utgångspunkten är ju att det är en situation som är besvärlig och som behöver ändras. Ofta kan det vara socialsekreteraren som vill skydda barnet men för barnet är det viktigt att veta förutsättningarna, att förstå vad som händer, att det blir hanterbart och begripligt. En nyckelperson säger a propå denna farhåga att om saker kommer fram i dagen och görs klart och tydligt så är det lättare att parera senare i processen, av samordnare och socialtjänst. ”Och är det sanningen vi är rädda för då ska vi kanske inte ha familjerådslag... faktiskt.”

Orealistisk handlingsplan

Om någon tar på sig för mycket på rådsdraget, något orealistiskt, och verkligheten sätter stopp så kan det bli en besvikelse för barnet säger en nätverksperson.

Socialtjänsten kan få nätverket emot sig

Om risken att man som socialsekreterare i stället för att få nätverket med sig, riktat mot ungdomen, kan få nätverket mot sig. Men *”Det är bara som jag tänker, jag har inte upplevt det själv...jo, lite i det här ärendet, i början, motståndet...”*. Detta motstånd vände till stor hjälp för barnet efter det första rådslaget.

Nätverket blir beroende av rådslagen

Om nätverket inte vill släppa taget om familjerådslagen. En socialsekreterare säger *”Att släktingarna förlitade sig på att någon höll i familjerådslagen, socialsekreterare och samordnare. De ville inte släppa taget om familjerådslagen och de fick en uppföljande funktion till övriga insatser. Det blev inte självgående även om engagemanget mellan rådslagen fanns och handlingsplanen följdes.”*

Olämpliga/lämpliga användningsområden för rådslag?

Nyckelpersonerna pekar ut några typer av ärenden där det är tveksamt att anordna familjerådslag. Det ena är där man inte klarar av att ha barnet i fokus, inte är beredda att lägga konflikter åt sidan och det måste socialsekreteraren och samordnaren vara uppmärksam på. En nyckelperson säger att om man märker någon enstaka gång att *”...dom är inte beredda att lägga någon stridsyxsa åt sidan, då...då är det bättre att avbryta. Och där har vi blivit tuffare, vi kör liksom inte till varje pris utan vi har blivit mycket tuffare där.”*

Flera av nyckelpersonerna nämner hedersvåld som något som eventuellt inte skulle passa för familjerådslag, en föreslår att man i så fall skulle kunna ha ett familjerådslag med släkten-familjen utan att den drabbade personen är med utifrån att det skulle bli tydligt för nätverket vad som gäller och att de skulle få möjlighet att diskutera hur de ska förhålla sig till den informationen. När det gäller våld i nära relationer kan ett tillräckligt stort urval av nätverkspersoner bli en garant för att det ska gå *”juste och värdigt”* till säger en annan nyckelperson, men när det gäller hedersvåld så är det ju ett kollektivistiskt förtryck.

Incest nämns också som tveksamt, med lösningen att barnet då kanske inte borde vara med på själva rådslaget.

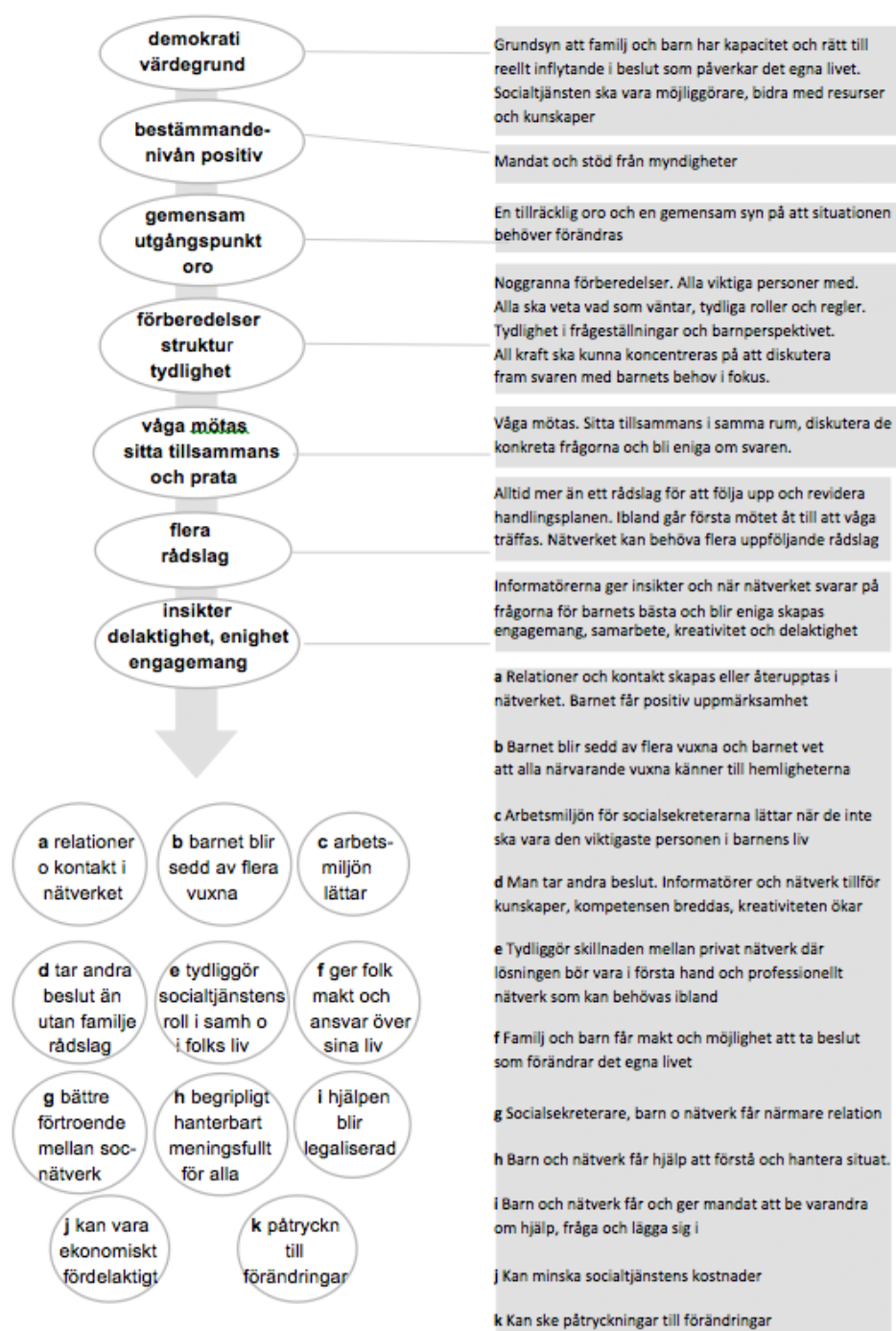
Ytterligare en nyckelperson nämnde ärenden där det finns hemligheter man inte får prata om som problematiskt. Som exempel det rådslag där det visade sig förekomma kvinnomisshandel. Mamman tyckte det var så skönt att pappan till barnet hade en ny kvinna som han slog i stället för henne så hon hade inte velat ta upp det, men barnet skulle ju drabbas av det ändå, när barnet åkte på umgänge. Då var det inte våldet i sig som gjorde att det var problematiskt påpekade nyckelpersonen, det skulle lika gärna kunna handla om att man vet att det finns ett missbruk men inte vill prata om det.

På frågan om vilka användningsområden som kan tänkas lämpliga för familjerådslag är hemtjänsten, psykiatrin, åldringsvården det som nämns specifikt,

annars är svaren variationer på temat att familjerådslag kan användas för att fatta beslut i alla situationer som handlar om människor med bekymmer av något slag.

Sammanfattning av resultatet

Resultaten av intervjuerna i rapporten skulle kunna struktureras och sammanfattas i ett flödesschema över ett lyckat familjerådslag. Se figur 1.

Figur 1. Det lyckade familjerådslaget

5. Diskussion

Flödesschemat i resultatdelen ger ökad kunskap om de centrala inslag som representerar ett lyckat familjerådslag förmedlat av intervjupersonerna, vilket var ett av studiens två delsyften.

Den delaktighet, det engagemang och samarbete som barn, nätverk och socialsekreterare upplever skapas i och med familjerådslagsprocessen stämmer väl överens med tidigare forskning likaså gör nyckelpersonernas betoning av vikten av förberedelserna, där samordnarens arbete framhålls (Skaale-Havnen & Christiansen, 2014). Att familjerådslag ökar brukarinflytandet, brukartillfredsställelsen, sannolikheten för familjeplaceringar och att det finns grund att anta att det finns ytterligare positiva effekter i barns liv, som tidigare forskning visar (a.a.), bekräftas också i denna studie.

Det andra delsyftet med studien, ökad kunskap om familjerådslags användningsområden, har också uppnåtts. Användningsområden för familjerådslag syns oräkneliga med svaret som lämnades i rapporten ”*i alla situationer som handlar om människor med bekymmer av något slag*”. Det gäller då alla områden inom den sociala sektorn; socialtjänsten, äldreomsorgen, hemlöshet men med frågetecken för några områden, som hedersproblematik. Skolan, kriminalvården och sjukvården med till exempel psykiatri, är andra verksamheter där familjerådslag skulle kunna användas för att involvera och aktivera nätverk att hjälpa sin närstående.

Att resultatet inte skulle ha blivit lika bra utan rådslag beskrivs som självklart av intervjupersonerna eftersom det är just det samlade nätverket, den utvidgade familjen, som står för den positiva kraft som mobiliserar förändring. Nackdelar som tas upp skulle i de flesta fall kunna undvikas eller minskas med noggrant förberedelsearbete av socialsekreterare och samordnare, menar intervjupersonerna, med särskild uppmärksamhet på att de vuxnas konflikter läggs åt sidan och att barnets behov får stå i fokus.

Nyckelpersonernas åsikt om vad ett lyckat rådslag är blev en tankeställare. Ingen av nyckelpersonerna anser att ett lyckat familjerådslag är beroende av om det enskilda barnet behöver mindre hjälp av samhället, att det går att mäta i insatser. Definitionen av ett lyckat familjerådslag som gjordes i början av detta rapportarbete var däremot att barnets situation ska ha förbättrats och detta som ett troligt resultat av rådslaget. Uttrycket *barnets situation har förbättrats* formulerades som ett uttryck för en förbättrad situation för det enskilda barnet, i mikronivån med en term lånat från systemteori, som till exempel att en insats inte längre behövs eller barnet har flyttat hem. Men nyckelpersonernas svar rörde händelser och förändringar för hela

nätverket genom hela systemet, ut i den så kallade makronivån av delad värdegrund och demokrati.

Tyngdpunkten i rapporten har därför inte kommit att ligga på de olika teorier som ligger till grund för familjerådslagsmodellen vilket kunde ha varit naturligt, utan på det som framträdde under arbetets gång, nämligen demokrati- och värdegrundsfrågan. Utgångspunkten i flödesschemat är följaktligen kategorin *demokrati och värdegrund*. Att familj och barn har kapacitet och rätt till reellt inflytande i beslut som påverkar det egna livet och att socialtjänsten ska vara möjliggörare, bidra med resurser och kunskaper. I familjerådslagsmodellen tydliggörs detta konkret under rådslaget andra del, den privata överläggningen, när den utökade familjen själva utformar sin handlingsplan utan professionella i rummet. I alla tre undersökta rådslagen ger också nätverket på olika sätt uttryck för att de själva har arbetat fram det goda resultatet. Nyckelpersonerna menar att det inte nödvändigtvis måste vara just modellen familjerådslag för att uppnå detta men ”*det är förhållningssättet som är det viktiga och familjerådslag erbjuder strukturen*”.

En av nyckelpersonerna uttrycker att det är cheferna som måste vara värdegrundsbärare och efterfråga familjerådslag i organisationen. Att det behövs mandat och stöd från myndigheter för att inte familjerådslag ska vara beroende av enskilda personer för sin överlevnad (Doolan, 2007) bekräftas av det sjunkande antal kommuner i Sverige och det stora antal kommuner i Norge som använder sig av familjerådslag. Detta illustreras också i rapporten, i en av kommunerna beskrivs att utan ytterligare utbildning kring familjerådslag finns risken att familjerådslagen självdör.

Vidare forskning

Samordnarens arbete beskrivs både i forskning och i denna studie som en viktig komponent i det lyckade familjerådslaget. Trots att ett familjerådslag är en tydlig strukturerad process så finns utrymme för samordnarens personliga uttryck. Vidare forskning om samordnarens roll i det lyckade rådslaget vore intressant, är den duktige samordnaren mer aktiv i någon del av processen, är det bara i förberedelserna samordnarens arbete är viktigt eller även i andra delar av processen?

Avslutande reflektion

Familjerådslag diskuteras ofta i ett demokratiperspektiv. I Nya Zeeland skapades familjerådslagsprocessen inte utifrån en *‘what works’* –agenda för social välfärd för barn utan utifrån *‘what’s right’*. Sedan dess har modellen utvecklats och här i Norden finns nu ett tydligt barnperspektiv. Forskningen visar att familjerådslag

ökar brukarinflytandet och brukartillfredsställelsen, ökar sannolikheten för familjeplaceringar i stället för främmandeplaceringar och att det finns grund att anta att det finns ytterligare positiva effekter i barns liv.

Kanske är det dags för Sverige att ge nationellt mandat, skapa en nationell kunskapsbank och bidra till den pågående forskningen och utvecklingen av familjerådslag?

Referenslista

Assher, J & Dijkstra, S & Stams, GJ et al. (2014). *Family group conferencing in youth care: characteristics of the decision making model, implementation and effectiveness of the Family Group (FG) plans*. BMC Public Health 2014, 14:154. Hämtat från:
<http://www.biomedcentral.com/1471-2458/14/154> 2015-01-19

Backe-Hansen, E. (2006) Hvordan virker familieråd? Et Internasjonalt perspektiv. Sid 249-284. Sturla Falck (red) *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsning for utproving og evaluering av familieråd i Norge"* Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA Rapport 18/2006, Oslo

Bufetat. *Kommuner som tilbyr familieråd*. Hämtat från:
<http://www.bufetat.no/barnevern/familieraad/kommuner/> 2015-01-19

Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Public Act 1989, No. 24.
 Hämtat från:
<http://www.legislation.govt.nz/act/public/1989/0024/latest/DLM147088.html>
 2015-01-19

Cram, F. (2012). *Safety of subsequent children- Māori children and whanau, A review of selected literature*, Research Report No 2/12, Wellington, N.Z.

Doolan, M. (2007). Working towards an effective agency mandate for family group conferences. In C. Ashley & P. Nixon (Eds.) *Family Group Conferences – Where Next?* London: Family Rights Group.

Erkers, M. & Nyberg, E. (2003). *Familjerådslag: litteratur, forskning och praktik*. Nordiska Familjerådslagsprosjektet 2002. FoU-Södertörn. Skriftserie nr 31/03.

Falk, S & Havnen, K & Vik, S & Hyrve, G & Figenschow W. (2006) Hva er familieråd? Sturla Falck (red) *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsning for utproving og evaluering av familieråd i Norge"* Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 18/2006, Oslo. Sid 15-34.

Friese, S. (2013) *ATLAS.ti 7 User Guide and Reference*. ATLAS.ti Scientific Software Development GmbH, Berlin. Hämtat från: http://atlasti.com/wp-content/uploads/2014/05/atlasti_v7_manual_201312.pdf?q=/uploads/media/atlas_t_i_v7_manual_201312.pdf 2015-01-19

Heinlich-Wretman, B & Lundqvist, A-K. (2012) *Lathund för socialsekreterare I Östersunds kommun*.

Heino, T. (2009) *Family Group Conference from a Child Perspective, Nordic Research Report*. Report 9/2009. National Institute for Health and Welfare.

Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Lindqvist, M (2007) *Handbok för samordnare*.

Mortensen, B. (2007) *Børneperspektivet i familierådslagning*. Styrelsen for Specialrådgivning og Social Service. 05/2007. BL Grafi sk, Skærbæk ISBN nr. trykt udgave: 978-87-92031-18-1. Hämtat från: <http://www.socialstyrelsen.dk/born-og-unge/sagsbehandling/inddrag.nu/familieradslagning/borneperspektivet-i-familieradslagning>

Mortensen, B & Stærmose, H & Vestergaard, S. (2008). *Implementering af familierådslagning. Overvindelse af forvaltningsmæssige barrierer for familierådslagning i børne- og ungesager*. Afslutningsrapport: Implementering af Familierådslagning, Servicestyrelsen 2008. Hämtat från: <http://shop.socialstyrelsen.dk/products/implementering-af-familieraadslagning-overvindelse-af-forvaltningsmaessige-barrierer-for-familieraadslagning-i-boern-og-ungesager> 2015-01-19

Nixon, P. & Burford, G. & Quinn, A. & Edelbaum, J. (2005). *A Survey of International Practices, Policy & Research on Family Group Conferencing and Related Practices*. Englewood, Colorado: National Center on Family Group Decision Making, American Humane. Hämtat från: <http://www.und.edu/instruct/aquinn/fgdcreports.pdf> 2015-01-19

Näslund, E. (2001) Familjerådslag och empowerment – Varför leder socialtjänstens utredning inte till familjerådslag? I: Erkers, M. & Nyberg, E. (red). *Familje-rådslag i Norden - erfarenheter från fält och forskning*. FoU –Södertörn. Skrift-serie nr 15/01

O'Brien, V (2012) 'The Place of Family Group Conferencing in Child Welfare in the Republic of Ireland' In: *The quiet revolution. Aggrandising people power by Family Group Conferences*. Amsterdam: SWP.

Pakura, Shannon (2004). *The Family Group Conference 14 Year Journey. Celebrating the successes, learning the lessons, embracing the challenges* New Zealand: Department of Child Youth and Family Services Wellington

Puaoteata-tu (day break) The report of the Ministerial Advisory Committee on a Maori perspective for the Department of Social Welfare. Wellington, New Zealand. September 1988.Reprinted March2001.

Hämtat från: <https://www.msd.govt.nz/documents/about-msd-and-our-work/publications-resources/archive/1988-puaoteatatu.pdf> 2015-01-19

Skaale Havnen, K. & Christiansen, Ö. (2014) *Kunnskapsstatus om familjeråd, erfaringer og effekter*. Regionalt kunnskapscenter for barn og unge (RKBU Vest), Uni Research Helse.

Strandbu, A. (2006) Barneperspektivet som familjerådets femte hjørnestein.?? Sturla Falck (red) *Hva er det med familjeråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsning for utproving og evaluering av familjeråd i Norge"* Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 18/2006, Oslo

Strauss, A & Corbin, J. (1998) *Basics of Qualitative Research: Technics and procedures for Developing Grounded Theory*. Thousands Oaks, Calif. Sage

Sundell, K. & Häggman, U. (1999) *Familjerådslag i Sverige. En utvärdering av Svenska Kommunförbundets försöksverksamhet*. Stockholm stad: Forsknings- och Utvecklingsenheten. FoU- rapport 1999:1

Sundell, K. (2002) *Familjerådslag i Sverige. Socialtjänstens fortsatta insatser till barn och föräldrar*. Stockholm stad: Forsknings- och Utvecklingsenheten. FoU- rapport 2002:3

Sundell, K & Stensson, E. (2010) *Effektutvärderingar i doktorshandlingar*. Hämtat från: <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/17970/2010-3-24.pdf> 2015-01-19

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtat från: <http://www.codex.vr.se/texts/HsFR.pdf> 2015-03-02

von Kraemer, Bettina (2008) *Varför inte familjerådslag? En fråga om metod eller ontologi?* Pro gradu i socialt arbete. Statsvetenskapliga fakulteten. Helsingfors universitet.

Åkerlund, E-M. (2006). *Barn och familjerådslag. Barns syn på sin delaktighet i socialtjänsten*. FoU-Södertörn. Skriftserie nr 50/06.

Bilaga

Intervjumall, frågeguide

Bilaga I

Innan bandspelaren sätts på

Presentation av intervjuares, bakgrund till intervjun/studien, vad händer sedan

Samtyckesprincipen, konfidentialiteten, underskrift

Intervjun börjar

Presentation av den intervjuade

Berätta lite om dig själv. Namn, ålder....

Barnet-förälder-nätverksperson

- Hur var det innan rådslaget?
- Hur blev det efteråt jämfört med innan?
- Varför blev det så tror du?
- Vem har hjälpt-soc? någon i nätverket?
- Vad har rådslaget haft för betydelse tror du?
- Vad har varit viktigast? Vilka faktorer har varit viktigast?
- Skulle det inte ha kunnat bli samma resultat utan familjerådslag tror du, med traditionellt arbetssätt?
- Man kan bara gissa- hur tror du det skulle ha varit annars?
- Har rådslaget haft betydelse för någon annan än dig/barnet?
- Vad är fördelarna med familjerådslag som du ser det, för dig/barnet, familjen?
- Kan det finnas nackdelar, vilka?
- Dags att börja avrunda. Är det något jag glömt att ta upp eller nåt du vill tillägga?

Socialsekreteraren

Bedömning av barnets situation innan rådslaget, hur såg det ut för barnet?

- Hur kom det sig att det blev just familjerådslag?
- På vilket sätt har barnets situation förändrats?
- Vad var det som gjorde att det...(blev lyckat) tror du?
- Vad har rådslaget haft för betydelse för detta tror du?
- Vem har hjälpt-soc? Vad har man gjort själva?
- Vilka faktorer var viktigast?
- Vad skulle ha hänt om man inte haft rådslag tror du?
- Skulle man inte kunnat få samma resultat utan familjerådslag, med traditionellt arbetssätt?
- Om du jämför med andra, mindre lyckade familjerådslag, vad skulle du säga är skillnaden, varför blev det bra just här?
- Har rådslaget haft betydelse för någon annan än barnet? Vem?
- Vad är fördelarna med familjerådslag som du ser det? För barnet, familjen soc?
- Kan det finnas nackdelar, vilka?
- Dags att avrunda. Är det något jag glömt att ta upp eller nåt du vill tillägga?

Nyckelperson

- Historiken, ungefär när började man med familjerådslag i kommunen, hur har utvecklingen varit?
- Hur mycket använder ni er av familjerådslag nu?
- Varför använder ni familjerådslag?
- Fördelar familjerådslag jmf med traditionellt arbetssätt?
- Någon skillnad i resultat dem emellan (vad man nu menar med resultat)?
- Syns det på ngt sätt på ekonomin?
- Finns nackdelar med familjerådslag? Vilka i så fall?
- Vissa säger det blir samma resultat men tar mer tid o kostar mer med familjerådslag, åsikt om det?
- Vad menar du med ett lyckat rådslag?
- Vad krävs för ett lyckat rådslag tror du?
- Finns det vissa ärenden som passar bättre eller sämre för familjerådslag?
- Inställningen bland socialsekreterare? Varför?
- Varför inte större användning runt om i Sverige?

- Andra användningsområden?
- Framtiden i kommunen? I Sverige?
- Dags att börja avrunda. Är det något jag glömt att ta upp eller nåt du vill tillägga?